

“Hizmet Muvaffak olsun da, varsin bizim yerimiz caminin pabuclugu olsun”

Ebul Faruk Süleyman Hilmi Silistrevi (K.S.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

*Bu kitap Ahmet Serdaroglu'nun Cevirisidir.
24.10.1997 Tarihin de Huzur Yayinevinden siparis edilen,
kitabın scanner ile taratılıp hazırlanmış seklidir.
Bütün yayın hakkı bedir yayinevine aittir. Tarafimizca hic bir
ticari amac olmaksizin sadece hizmet amacli hazırlanmıştır.*

Hazırlayan: Yakup CAGDAS
email: ycagdas@msn.com

www.ihya.org

06.06.2004
Denizli

İhyâu 'Ulûmi'd - Dîn (Cilt: 1)

Rub'u'l-İbâdât

ÜÇÜNCÜ KİTÂB:

KİTÂBU ESRÂRÎ'T-TAHÂRE

(BU KİTÂB ÜÇ BÂB'A AYRILIR)

MUKADDİME

1 inci BÂB : HUBS'DAN, YÂNİ HAKİKÎ PİSLİKTE TEMİZLENMEYE DÂİRDİR.

2 nci BÂB : HADES'TEN, YÂNİ HÜKMÎ PİSLİKTE TEMİZLENMEK HAKKINDADIR.

3 üncü BÂB : BEDENDEN ÇIKAN DİĞER MADDELERİN TEMİZLENMESİNE DÂİRDİR.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MUKADDİME

Hamd, lûtf u kereminden kullarına temizlikle ibâdeti emreden, bâtınlarını temizlemek için fazl u kereminden ilâhî nûr ve lûtuflarını gönüllerine akıtan, zâhir temizlikleri için de ince ve akıcı suları yaratan (kendilerini temizlik ile kulluğa kabûl eden) Allahu Teâlâ'ya mahsûstur. O'na hamd ederiz.

Salât, hidâyet nûriyle âlemi aydınlatan Peygamberine ve zât ve sıfatları ile temiz olan Âl'i üzerine olsun. O salât ki korkunç günde bereketiyle bizi koruyacak ve bütün felâketler ile aramızda perde olacaktır.

Bundan sonra deriz ki: Peygamber Efendimiz bir hadisinde :

«بُنِيَ الدِّينُ عَلَى النَّظَافَةِ»

«Din, temizlik (esâsları) üzerine kurulmuştur.» (247) buyurdu. Diğer bir hadisinde :

«مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ»

«Namâzın anahtarı temizliktir.» (248) buyurmuştur.

Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de :

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ»

(247) Bu ifade ile kaynağı bulunamamıştır.

(248) Ebû Davud ve Tirmizi, Ali'den.

«Ora (Kuba)'da öyle ricâl var ki çok temizlenmeyi severler, Allah (Teâlâ) da çok temizlenenleri sever.» (9 - Tevbe : 108) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz de :

«الطَّهْوَرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ»

«Temizlik imânın yarısıdır.» (249) buyurmuştur.

Yine Allahu Teâlâ :

«مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ»

«Allah'ın murâdı sizi sıkıntıya koşmak değil ve lâkin sizi temizlemek ve üzerinize nimetini tamâmlamak istiyor ki şükredesiniz.» (5-Mâide : 6)

Bu açık âyet ve hadislerden, işin mühim tarafının bânî temizliği olduğunu basiret sâhibleri anlamışlardır. Çünkü Peygamber Efendimizin: «Temizlik imânın yarısıdır» buyurmasından murâdı, bânî harab iken, su ile hâsıl olan yalnız zâhir temizliği olmaktan çok uzaktır.

TEMİZLİĞİN DERECELERİ

Temizliğin dört derecesi vardır :

- 1 — Hadesten, hubûsdan, yâni bedeni abdestsizlik ve cenâbetlikten, pislik ve kirden temizlemek.
- 2 — Âzaları cürüm ve günâhtan temizlemek.
- 3 — Kalbi kötü hûy ve sevilmeyen âdi hasletlerden temizlemek.
- 4 — Sırrını [kalbini] Allah'ın gayrısından temizlemektir ki, bu Peygamberler ve sıddikler temizliğidir. Her derecedeki temizlik o mertebede yapılan amelin yarısıdır. Meselâ: Sırrın amelindeki son gâye ilâhî azametın sırra tecellisidir. Halbuki Allahu Teâlâ'dan başka her şey sırdan göç etmedikçe ilâhî mârifet hakîki mânâda sırra hulûl edemez. Bu sebepten Allahu Teâlâ :

«قُلْ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ»

(249) Müslim Ebû Mâlik el - Eş'ari'den.

«Yâ Allah de, sonra bırak onları daldıkları bataklıklarda oynadursunlar.» (6 - En'am : 91) buyurmuştur.

Zira yekdiğerinin zıddı olan hakkı mârifet ile mâsivaya meyil, bir gö-nülde toplanamaz.

« وَمَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ »

«Allahü Teâlâ bir insânın göğsünde iki kalb yaratmamıştır.» (33 - Ahzab : 4) âyet-i celilesi de bunun bir delilidir.

Kalbin ameline gelince: Burada da son gâye, kalbi şer'i inançlar ve güzel hûylar ile bezemektir ki, bu da ancak kalbi bunların zıddı olan kötü, sevilmeyen hûylar ve bozuk akide ve inançlardan temizlemek ile mümkündür. (Bu açıklama ile, imânın, biri kalbi temizlemek, diğeri de kalbi doldurmak bakımından iki cüz'ü olduğu anlaşılıyor.) Kalbi temizlemek imân'ın iki cüz'ünden biri olmuş oluyor ki, bu birinci, imânın şartıdır. Âzâları günâhdan temizlemek de bunun gibi amel-in iki cüz'ünden birincisidir. Günâhlardan temizlenmeyen âzâ ile ibâdet yapılmaz. Buna göre de âzâları günâhtan temizlemek amelin şartı olur. İşte bunlar imân'ın makaamlarıdır ve her makaamın da sâhibine göre dereceleri vardır. Binâenaleyh (merdivenin basamağı gibi) alt ka-demeyi geçmeden üst basamağa çıkılamaz. Kalbini bozuk itikat [inanç] ve kötü hûylardan temizlemeyip tevhid nûru ve güzel hûylar ile doldurmadan sırrını mezmûm sıfatlardan, âzâlarını günâhlar-dan temizlemeyip ibâdet ile tezyin etmeden kalb temizliğine geçilemez. İstenen şey ne kadar kıymetli ve değerli olursa o nisbette yolları sarp ve elde edilmesi güç olur. Binâenaleyh bu söylediklerimin de ku-ru bir istekle elde edilip kolaylıkla bunlara varılabileceğini sanma.

Evet bu mertebeleri ayıramıyacak kadar basiretsiz kimseler temizlikte ancak, öze nisbetle kabuk mesâbesinde olan son dereceyi; yâ-ni dış [beden] temizliğini anlıyanlar ve bütün mesâisini, tahâretine, bol sular ile beden ve elbisesini yıkamakla yalnız dış temizliğine has-reder. Vesveseden ve görüş zayıflığından, ilk müslümânların görünüşe bu kadar ehemmiyet vermeyip bütün gayretlerini kalb temizliğine verdiklerinden gâfil olduğu için, istenen temizliğin yalnız bu dış görünüş olduğunu zannederler. Halbuki en üstün mevkie sâhip olan Hazret-i Ömer hıristiyanın bardağıyla abdest almaktan çekinmemiştir. Hattâ ilk müslümânlar yemeklerden sonra ellerini ayaklarının altına

siler (250) temizlik için çöğen kullanmazlar (251) toprak üzerinde namâz kılar ve yalın ayak gezerlerdi. Böyle tevâzu' gösterenler de büyüklerden sayılırdı. Tahârette yalnız taşlar ile iktifâ ederler, su aramak için yorulmazlardı. (252) Yine Ebû Hûreyre ve diğer bâz es-hâb-ı suffe (253) :

« كُنَّا نَأْكُلُ الشَّوَاءَ فَتُقَامُ الصَّلَاةُ فَتَدْخِلُ أَصَابِعَنَا فِي الْحَصَى
ثُمَّ نَفْرِكُهَا بِالتُّرَابِ وَنُكَبِّرُ »

«Bâzen büryan kebabı yerken ikaamet olunurdu. Elimizi küçük taşlara sürer, kumlar ile ovar ve hemen tekbir alırdık.» (254) demiştir. Hazreti Ömer: «Biz Resûlullah zamanında (temizlik için) çöğen otunu dahi bilmezdik; mendillerimiz de ayaklarımızın tabanı idi. Etli, yağlı yemek yediğimiz zaman ayaklarımıza sürerdik» demiştir. (Bu sözler Hazret-i Ömer rivâyetiyle bulunamamış, İbn Mâce muhtasar olarak Câbir'den rivâyet etmiştir.)

Denildi ki Resûlullah'dan sonra ilk icâd edilen, dört şeydir :

1) Elek, 2) Çöğen, 3) Sofra - Yemek masası, 4) Doyasıya yemek. Onların (sahâbelerin) bütün gayretleri batin temizliği idi. Hattâ bâzıları nalınlar ile namâz kılmayı efdal kabul etmiştir. Nalınlarında pislik olduğunu Cebrâil aleyhi's-selâmın haber vermesiyle Peygamber Efendimizin nalınlarını çıkardığını gören sahâbe de sebebini anlamadan nalınlarını çıkardıklarında Peygamber Efendimiz : «Nalınlarınızı niçin çıkardınız?» yâni «Çıkarmayınız» buyurmuştur. (İbrâhim İbn Yezid'den) Nahaî namâzda nalın çıkarmayı reddetmek üzere, nalınlarını çıkarana için : «Bir fakirin bu nalınları alıp gitmesini cândan arzû ederim» demiştir. İşte dış görünüşte böyle müsâhele eder ve çamurlu sokaklarda hem yalın ayak gezer ve hem de oturur, mescitlerde toprak üzerinde kılarlar, hayvanlar ile sürülen ve hayvanların kirlendiği buğday ve arpa unundan çekinmeden yerler ve pis yerlerde ağnadıkları hâlde at ve deve terinden sakınmazlardı. Onların hiç biri

(250) "Yemekten evvel ve sonra ellerinizi yıkayın" diye Peygamberimizin hadisi vardır.

(251) Bir nevi temizleyici ot, sabun yerine kullanılır.

(252) Çöl ve susuz yerlerde, kırlardaki kaza-i hâcetlerde taş ile istincâ kâfidir. Bittabi keşf-i avret olmayıp su bulunan yüz numaralara mahsûs değildir.

(253) Mescid-i Nebevî'nin kenarında yanları açık, üstü kapalı bir çardaktır. Burada Sahâbenin kimsesiz ve fakir olanları bulunur, Peygamberimizden ilim öğrenirlerdi.

(254) İbn Mâce Abdullah b. el-Hâris b. Cüz'den.

necâsetin ince mes'elelerinden sormamış ve üzerinde durmamışlardır. Bu husûsta da böyle tesâhül göstermişlerdir. Şimdi (495 Hicri) öyle insânlar görüldü ki (ruûnet'e) ahmaklığa ve nefislerinin arzularına uymıya nezâfet adını vererek dinin esâsı bu temizliktir dediler. İçleri, kendini beğenmek, cehâlet, iki yüzlülük ve nifâk hastalıkları ile mülevves olduğu hâlde zamânlarının çoğunu, güveyi süslemek gibi, dış düzenine bağladılar. Bu gibi bâtını kusûrlarını düzeltmiye çalışmaz ve bu hâllerine asla aldırış etmezler. Buna karşılık biri taş ile istincâ etse ya yalın ayak yürüse veyâ yer üzerinde veyâ câmi kenarlarında seccâdesiz namâz kılsa veyâ ayağında mesti - terliği olmadan sergiler üzerinde yürüse veyâ gayrı müslim veyâ dindar olmayan bir kimsenin bardağından su içse (bütün bu ahvâlde) kıyâmeti koparır, onu reddeder, pis herif der ve aralarından çıkarır hattâ sofralarına da almazlar. Bu sûretle îmândan olan bu mütevâzî kıyâfet ve hareketlere pislik, kendilerinin nefsanî ziynetlerine de nezâfet adını verirler. Bu sûretle münkerin ma'rûf, ma'rûfun da nasıl münker olduğunu, dinin ve ilmin hakikati ortadan kalktığı gibi uygun âdâbın nasıl kolaylıkla değiştiğini görürsün. Şâyet kıyâfet ve nezâfetlerinde sofiyyenin icâd ettikleri bu hâl yasak ve hatâlı bir hareket midir dersen, derim ki: Bu husûsta gerekli izâhı yapmadan kat'i bir hükme varmak doğru olmaz. Ancak şunu demek isterim ki: Temizlik için bu gibi kaplar, vâsıtalar, terlikler, tozlanmamak için yüze örtülen perdeler ve benzeri nezâfetler, gâyelerinden kat'î nazarla haddi zâtında dinen mübâh olan şeylerdir. Taşdıkları gâyeler bakımından makbûl ve merdûd olabilirler.

Bu gibi temizliklerin haddi zâtında mübâh olmaları, mal sâhibi isrâfa kaçmamak şartıyla mülkünde dilediği gibi tasarruf etmesi bakımındandır.

Münker olmasına gelince: Peygamber Efendimizin: «Din, temizlik üzerine kurulmuştur» hadisi, bu gibi temizliğe tevcih edilerek bu temizliğin dinin esâsı olarak kabul edilmesi ve eskilerin kıyâfetinde bulunup bu temizliğe dikkat etmeyenlerin tenkid edilmesi veyâ temizlikten gâye gösteriş olması bakımındandır ki bu vâziyet karşısında riyâya girilmiş olur.

Makbûl olmasına gelince: Gâyenin gösteriş olmayıp hayır olması yâni Allahu Teâlâ'nın nimetlerine karşı bir şükür olması, bu gibi süsleri terkedenlerin aleyhinde bulunmaması, bunlar ile meşgûl olarak namâzı ilk vaktinden te'hir etmemesi ve bununla meşgûl olmakla daha faziletli amel ve benzeri bir iyiliği terketmemesi bakımlarındandır. Bu gibi mahzûrlardan biri bulunmazsa haddi zâtında mübâh olan bu nevi temizliğin, Allah rızasını talep etmekle ibâdet olması da

mümkündür. Fakat bu gibi süslerin Allah'a yakınlık olması ancak ibâdetle karşı tenbel davranan kimse için. Çünkü bu gibiler ya yatıp uyuyacak, veyâ şunun bunun dedikodusunu yapacaklarından bu gibi temizlik ile uğraşmaları daha iyidir. Zira temizlikle uğraşmak Allah ve ibâdeti hatırlatır. Bunlar için, isrâf ve inkâra kalkışmamak şartıyla bu gibi temizlikle uğraşmakta beis yoktur.

İlim ve amel erbâbına gelince. Bunların da en kıymetli sermaye olan ömürlerini, lüzumundan fazla temizlikle isrâf etmeleri uygun ve makbûl olamaz. Bu gibi temizliğin bazıları hakkında makbûl ve diğer bazıları hakkında merdûd olmasına şaşmamak lâzım. Çünkü "İyiler için sevâb sayılan Allah'a daha yakın olan mukarrebler için günâh olabilir." İbâdetle tenbel olanların, bu gibi temizliği terkederek kendilerini sahâbeye benzettiklerini iddiâ etmeleri ve (temizliğe dikkatlerinden dolayı) bugünkü mutasavvıfeye hücum etmeleri muvâfık düşmez. Zira sahâbeye benzemek (temizliğin bu kısmını terketmekle değil) ehemmi mühim üzerine tercih etmektir. Nitekim Dâvud-i Tâi'ye (255), "Niçin sakalını taramıyorsun?" diye sorulduktaki: "Onunla meşgûl olunca ibâdetimden tenbelleşirim" diye cevâb vermiştir. Bunun için hocalar, talebeler ve âbidlerin, yıkayıcılar temiz yıkamazlar korkusuyla elbise yıkamak ile meşgûl olmalarını münâsib görmem. Zira ilk müsiümânlar debbağlanmış kürk ile namâz kılar ve temizlik bakımından yıkanmış ile debbağlanmış arasında fark gözetmezlerdi. Görüp bildikleri pislikten kaçınmakla, uzak ihtimâllere aslâ kıymet vermezlerdi. Ancak riyâ ve zulmün inceliklerini düşünür (ve bunlardan korunma çârelerini ararlardı); hattâ Süfyân-ı Sevri (Kûfe sokaklarında) bir arkadaşıyla gezerken önlerine çıkan muazzam ve süslü bir konağın kapısına arkadaşı bakınca: "Böyle yapma eğer gelen geçen senin gibi yapmayıp bu binâyâ bakmaşa adamcağız lüzumsuz bu kadar masrafa girmezdi. Böyle hayretle bakmak, isrâfda bu adama yardımcı olmaktır" dedi. İşte onlar bütün zekâlarını, gizli necâsetleri aramakta değil, kendilerini korumak için, bu gibi incelikleri meydana çıkarmakta kullandılar. Hattâ bir âlim veyâ âbid'in temizliğe lâyıkiyle dikkat edilmez korkusuyla, elbisesini yıkamak ile meşgûl olmasından, temizlikte ihtiyatlı davranan avâmdan bir kimseyi bulup elbisesini ona yıkatması daha münâsıptır. Çünkü bu gaffete nisbetle daha doğru olacağı gibi o kimseyi de nefsi emmâreye uymasından alıkoymasından daha hayırlıdır. Zira bu gibi işler ile uğraşan bu ânda isyân ile nefsinin peşinden gidemez. Hele bu elbiseyi yıkamakla Allah için, âlime, âbide karşı bir sevgi beslerse bu da onun için makbûl bir ibâdet sayılır. Âlimin vakti, bu gibi basit işlerle uğraşmaktan

(255) 160 Hicri'de ölmüştür.

daha kıymetli olduğu için vaktini korumuş olur. Avâmın da en kıymetli zamanı bu gibi işlerle uğraşmak olduğundan onu da değerlendirir ve bu sûretle iki tarafın da hayrı çoğalmış olur. Yaptığımız bu temsil ile, diğer amelleri, faziletlerinin derecelerini, bázılarını bázıları üzerine takdimdeki hikmeti, akıl sâhipleri düşünsün. Çünkü ömür sermâyesini daha faziletli işlerde harcamak için, ince hesâblara girişmek; dünyevî bütün incelikleri aramaya çalışmaktan çok daha ehemmiyetlidir.

Tahâretin dört derecesini ve bu mukaddimeyi öğrendikten sonra bilmiş ol ki, biz bu kitâbın baş tarafında dediğimiz gibi temizliğin yalnız dördüncü derecesi olan zâhiri temizlikten bahsedeceğiz.

Deriz ki: Dış temizlik üç bâbda mülâhaza edilir, onlar:

A — Hubs'dan (Hakiki pisliklerden),

B — Hades'den (Hükmi pislikten, abdestsizlik ve cenâbetlik gibi),

C — Fuzalat-ı beden'den (Bedenden çıkan fazlalıklar; kesmekle temizlenen tırnak; traş olmakla veyâ toz kullanmakla temizlenen koltuk, kasık, sünnet olmak ve benzeri temizlikler) temizlenmelidir.

BİRİNCİ BÂB

HUBS'DAN, YÂNİ HAKİKİ PİSLİKLERDEN TEMİZLENMEYE DÂİRDİR

Hakîki pisliklerden temizliği düşünmek üç şeyle alakalıdır :

Birincisi : Temizlenip izâle edilmesi gereken şeyler.

İkincisi : Temizleyici olan [kendisiyle temizlik yapılabilen] maddeler.

Üçüncüsü : Temizlemektir.

Birincisi : Temizlenip izâle edilmesi gereken şeyler:

Bu da necâsettir.. Evvelâ şunu bilmeli ki, cisimler, cânsız, canlı ve cânluların parçaları olmak üzere üçe ayrılır.

Cânsız varlıkların, şaraptan ve sarhoşluk veren maddelerden başka, hepsi temizdir.

Cânlı varlıklarda da yalnız kelp (256) ile domuzdan ve bunların ikisinden veyâ birisinden doğandan başka hepsi temizdir. Fakat cânlılar ölünce beş tânedden başka hepsi necis olur. Onlar da: İnsân, balık, çekirge, elma kurdu ve diğer gıdâ mâddelerinde hâsıl olan kurtlar ile akar kanı olmıyan, sinek ve bok böceği gibi şeylerdir. Bunlar suya düşmekle suyu pisleştirmezler.

Hayvânâtın parçalarına gelince; bunlar da ikiye ayrılır. Birincisi canlı hayvândan kesilen parçadır ki bu ölü hükmündedir, pistir. Yalnız tüy, hayvanın ölmesi ve kırılmasıyla pisleşmez, fakat kemik, ölmekle pisleşir (257).

İkincisi içten çıkan yaşlıktır. Hayvanın içinde toplanıp orada vaziyetini değiştirmeden dışarı çıkan her şey temizdir (258). Göz yaşı, beden teri, ağız salyası ve burundan gelen sümük gibi.

(256) Köpeğin derisi de Hanefî mezhebinde, bazı ihtilâflardan sarf-ı nazar ile, debâgat kabûl eder. Yâni domuz gibi necesûlayn değildir. Çünkü avcılık ve bekçilikte kendisinden istifâde edilir.

(257) Kemik, Ebû Hanîfe'ye göre pisleşmez.

(258) Hayvanın hükmüne tâbidir. Hayvan temiz ise o da temizdir. Pis ise o da pistir. Hanefî mezhebinin görüşü böyledir.

İçeride toplanıp vaziyetini değiştirdikten sonra dışarı çıkan her şey pistir. Ancak hayvanın madde-i asliyesi olan meni (259) ve yumurta gibi. Kusmak, kan, kaza-i hâcet ve sidik bütün hayvânlarda necistir (260). Bu necâsetlerin az ve çoğundan hiç bir şey affedilmez (261), Yalnız beş tânesi bağışlanır :

1 — Mak'ad [oturak] taş ile temizlendikten sonra necâset et-râfa yayılmıyacak şekilde tâm mak'adda kalırsa.

2 — Ne kadar çok çamurlandın, yoksa düştün mü? denmiyecek şekilde ve kaçınılması mümkün olmayacak derecede pislik karışmış olan sokağın toz ve çamuru.

3 — Yollardan ayakkabının altına sirâyet eden necâset, toprak, taş veya çimene sürtüldükten sonra.

4 — Son derece ifrâta varmayan bit ve pire pisliği.

5 — Beserât [yüzde ve bedende çıkan bâzı sivilce ve kabarcıklardan çıkan kan ve cerahat] (Abdullah) bin Ömer böyle bir sivilceyi ezdi, kanı çıktı da (abdest tazelemeden) namâz kıldı. Ekseri sızıntı yapan çiban bulaşıkları, damar sızıntıları da bu şekildedir. Ancak böyle ekseri olmayı arasında insânlarda görülen sivilceler bu hükmün dışındadır. Onların kanamasıyla abdest bozulur. (Hanefilere göre dâimî sızıntı yapan çiban da abdesti bozar ve bu adama "sâhib-i özür" denir.)

Şu beş pislikte gösterilen müsâmaha, dış temizlikteki ihmâlin bir delilidir. Bu husûstaki sâir icâtlar, aslı olmayı vesveseden ibârettir.

İkincisi : Temizleyici olan, (kendisiyle temizlik yapılabilen) maddeler :

Bunlar da kuru, donmuş, sert ve sulu olmak üzere ikiye ayrılır:

Sert ve donmuş cisimler, taş gibi, değersiz, temiz ve kuru olmak şartıyla (oturağı) taş ile ovmak sûretiyle hafif temizlik yapılabilir.

Sulu maddelere gelince: Bunlardan yabancı maddelerin karışmasıyla husûsiyyetini kaybetmiyen sâfi sudan başka hiç biriyle necâset temizlenmez, ancak temiz ve sâfi su olmak şarttır (262).

(259) Meni Hanefi mezhebimizde pistir. Yaş iken yıkanması şarttır. Kuru ise ovulmakla yetinmek kâfidir.

(260) At, deve, inek ve koyun gibi hayvanlar ile eti yenen kuşların, idrâr ve tersi, eti yenmeyen kuşların ise yalnız tersi, hafif necâsettir. Bulaştığı âzâ veya elbisenin dörtte birinden azına sirâyet etmişse afvedilir.

(261) İmâm-ı Azam'a göre hafif ve galiz olmak üzere necâset ikiye ayrılır. Hafif necâset bulaştığı elbisenin dörtte biri nisbetinde afvedilir. Diğer ağır necâsetlerin de ancak dirhem miktarı afvedilir.

(262) Bu, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebidir. İmâm-ı Azam, görülen pisliği yok eden her sulu madde ile temizlik yapılabilir (gül suyu ve benzeri gibi) der. Ancak bulaşıcı olan süt, ayınyacağı gibi şeyler ile temizlik olmaz.

Su, pisliğe dokunan sıvının, tadı, rengi veyâ kokusunun bozulmasıyla pisleşir, eğer bunlardan hiç biri bozulmaz ve su (iki kulle) yâni 250 menn civarında (ki ritl-ı İrakî ile beş yüz ritl su eder ki 12 teneke sudur) olursa pisleşmez. Zira Peygamber Efendimiz :

« إِذَا بَلَغَ الْمَاءُ قُلَّتَيْنِ لَمْ يَحْمِلْ خَبثًا »

«Su iki kulle oldu mu, pislik taşımaz - pisleşmez.» buyurmuştur.

İmâm Şâfi'i Hazretlerine göre az olursa pisleşir. Bu hüküm akmayan [durgun] sular içindir (263).

Akar suya gelince, üç vasfının biri necâset ile bozulan akar su pistir. Ancak pis olan yalnız bu bozulan kısımdır, necâsetin ulaşamadığı veyâ necâsete ulaşmayan yâni pisleşmiş suyun önünden ve ardından akan pisleşmiş suyun yetişemediği veyâ ona yetişmeyen kısım ise temizdir. Zira sular parçalar hâlinde akar (her parça önünü kovalar ve arkasından kaçar). Bunun gibi akar su yolundan pislik de akıyorsa ancak aktığı kısım ile, iki kullenden az olursa sağından, solundan temâs ettiği miktârı pisleştirir. Eğer suyun akışı, necâsetin akışından kuvvetli ise, necâsetin üst kısmı yâni arkada kalan temiz, ne kadar uzaklaşıp çoğalsa da öndeki kısmı da pistir. Ancak iki kulle büyüklüğünde bir havuzda toplanınca temizleşir. Necîs olan sudan iki kulle bir araya toplanıp temizlendikten sonra bölünerek azaltılırsa da pisleşmez. İşte bu Şâfi'i görüşüdür.

Cândan arzû ederdim ki, İmâm Şâfi'i'nin mezhebi de İmâm Mâlik'in, su, ne kadar az olursa olsun, üç vasfının birini değiştirmedikçe pisleşmez dediği gibi olsaydı. Zira zarûret bunu iktizâ ediyor. İki kulleyi tâyin, vesveseyi ortaya koymaktır. Bunun için insânlara bu ağır ve çetin gelmiştir. Ömrüme yemin ederim ki bu, zahmet ve meşakkatten başka bir şey değildir. Bunun ağır ve güç bir şey olduğunu deneyen ve düşünenler kolaylıkla anlarlar.

Eğer bu iki kulle şart olsaydı, o zamânlar da temizlik hususunda en büyük zorluğu Mekke ve Medîne halkının çekeceğinde şüphe yoktur. Oralarda ne büyük göller, ne de akar sular vardı (264). Tâ Peygamberimizden sahâbenin sonuna kadar temizlik hakkında hiçbir dedikodu olmamış ve suyun pislikten nasıl korunacağına dâir bir suâl

(263) Hanefî'lere göre dörtköşe eni boyu on arşın yâni 40 arşın çevresi olup avuç ile su alındığı zamân, dibi görülmeyen durgun havuzların bir kenarında pislik olsa, diğer tarafını pisleştirmes, fakat bundan küçük olursa bir damla necâset karışsa da pisleştirir.

(264) Akarsularla alâkalı ahkâm bilâhare inkışâf etmiştir. Yağmur sularının biriktiği bazı yerler ise uzak çöllerde idi. Şimdiki sarnıçlar sonradan yapılmış şeylerdir.

sorulmamıştır. Su kaplarını, temizliğe dikkat edemiyen câriye çocukları taşırdı. Hazret-i Ömer (R.A.) Hıristiyan kadının ibriğinden abdest almıştır. Ömer'in bu hareketi, suyun pisleşmesinde ancak üç vasfından birinin değişmesine dayandığı bir sarahat gibidir. Yoksa gayri müslimenin ve bardağının pis olması kolaylıkla düşünülebilen gâlib bir ihtimâldir. İşte bu izâhattan Şâfi'i'nin bu içtihadıyla amel etmenin güç olduğu anlaşılır. (Gazâli bu dâvasını yedi delil ile te'yid ederek demiştir ki):

1 — Peygamber ve sahâbe asrında suyun temizliğinden sorulmaması birinci delil,

2 — Ömer'in (R.A.) hareketi ikinci delil,

3 — Peygamber Efendimizin eğmek sûretiyle kediye kaptan içirmesi, kedinin fâre yediğini ve içeceği başka su olmadığını bildiği hâlde su kaplarını kedilere kapamaması üçüncü delil,

4 — İmâm Şâfi'i, kendisiyle pislik yıkanan suyun üç vasfından biri değişmezse temiz, değişirse ancak pisleşeceğini tasrih etmesi dördüncü delildir. Çünkü suyun necâsete uğramasıyla, necâsetin suya uğraması arasındaki fark nedir? Ve suyun kuvvetle necâsete uğraması ondan necâseti kaldırır sözünün ne mânâsı vardır. Halbuki suyun necâsete uğraması necâsetin suya karışmasına mâni değildir. Eğer orada zarûret var dersen burada da aynı zarûret mevcuttur. Pis elbise bulunan bir kaba, temiz suyu dökmekle, temiz su bulunan bir kaba pis elbiseleri atmak arasında bir fark yoktur. Bütün bunlar kaplarını ve elbiselerini yıkamakta mütâd olan şeylerdir.

5 — Onlar azıcık akan suların etrafında tahâret alırlardı. Her ne kadar az da aksa bevl, suyun 3 vasfından birini bozmazsa o suyun temiz olmasında Şâfi'i mezhebince ihtilâf yoktur. Buna göre durgun su ile akar su arasındaki fark nedir? (265) Suyun necâsetten geçmesi, necâsetin suya karışmasına mâni olmadığı hâlde, necâset üzerinden kuvvetle akıp geçen su pisleşmez sözünün mânâsı nedir? Temiz suyun vasfının değişmemesiyle kuvvetli akmasından hangisine havâlenin daha evlâ olduğunu bilemedim. Sonra bu kuvvetli akıntının derecesi nedir? Hamânlarda künk borulardan akan sulara da şâmil midir? Şâmil değilse farkı nedir? Eğer şâmil ise oradan akan sular ile kaplardan bedenlere dökülen sular arasında ne fark vardır? O da aynı şekilde akıcıdır. Sonra yerinde duran kuru bir necâsetten daha ziyâde bevl [idrâr] suya karışır. Vasfı değişmese bile kuru necâsete uğrayan bir su pisleşir ancak iki kulle hâlinde bir havuzda toplandığı zaman temizliğine hükmedilirse, sulu ile kuru pislik arasındaki fark

(265) Fark açıktır. Çünkü akarsuda necâset istikrâr etmez. Çeker gider, fakat durgun suda ise yerinde kalır. (Mütercim.)

nedir? Halbuki su aynı sudur. İhtilât ise mücâveretten daha şiddetlidir.

6 — Altıncı delil, iki kulle suya bir ritl [130 dirhem] bevl karıştıktan sonra bu su ayrı ayrı iki kaba bölündüğü zaman her ikisi de temiz sayılır, halbuki az olan bu bevl [idrâr] suyun her cüz'üne dağılmıştır. Bu suların temizliğine vasfının değişmemesini mi, yoksa bölündükten sonra kaybolan çokluğunu mu illet göstermek daha evlâ olduğunu bilemedim, altıncı illet de bu.

7 — Öteden beri suları az olmakla hamamlardaki havuzlardan cenâbetler de yıkanır, ellerini ve karınlarını havuza daldırırlar. Bunu bildikleri hâlde hiç çekinmeden temizlerin bundan abdest almaları da yedinci delildir.

İşte bu saydıklarımız bunlara olan şiddetli ihtiyâç ile berâber, onların Peygamber Efendimizin :

« خَلِقَ الْمَاءَ طَهُورًا لَا يَنْجَسُهُ شَيْءٌ إِلَّا مَا غَيَّرَ طَعْمَهُ أَوْ رِيحَهُ »

«Su temiz olarak yaratılmıştır, kokusunu ve tadını değiştirmedikçe onu hiç bir şey pisleştirmez.» (266)

hadisine itimâd ederek, ancak suyun vasfının değişmesini nazarı itibâra aldılar. Burada bir hakikat vardır: O da, her sulu madde kendisine karışan yabancı az maddeye kendi vasfını aldırmasıdır. Meselâ tuz gölüne düşen bir köpeğin tuz olmaya inkılâb etmesiyle temizliğine hükümlenmesi gibi. Çok suya karışan az sirke ve sütte de hüküm böyledir. Ancak suya karışan diğer madde fazla olur, rengi kokusu veyâ tadı gâlib gelirse o zamân suyu kendi hükmüne alır. Yâni bu miktarda süt karışmışsa su, süt hükmünü, sirke karışmışsa sirke hükmünü alır. Necâseti izâle etmesi bakımından kuvvetli akan suda şeri'atın işaret ettiği miyar da budur. Müşkûlâtın izâlesi için itimâd edilmeye hepsinden daha lâayık olan da budur. Bu suretle hadisteki tahâretin mânâsı da anlaşılabilir. O da yabancı maddeye gâlib olmasıyla onu temizlemesidir. Nitekim iki kulle olduktan sonra temizlendiği ve temizliğiyle hükmedilen gusâle de kendisiyle herhangi bir şey yıkanan suda, akan suda ve su kabını kediye eğmekte suyun temiz olması gibi. Bunu şeri'atın affettiği şeylerden sanma. Zira öyle olsaydı, taş ile yapılan tahâretten sonra mak'atta kalan pislik ile, pire ve benzeri haşaratın pisliği gibi necis olup oraya uğrayan suyun da pis olması iktizâ ederdi. Halbuki ne gusâle [kendisi ile herhangi bir şey yıkanan su] ve ne de kendi artığını suya dökmekle su pislenir. Peygamber

(266) İbn Mâce Ebû Ümâme hadisinden almıştır.

Efendimizin “iki kulle su pisleşmez” kelâmı kapalı ve anlaşılması zordur. Çünkü üç vasfından biri değiştiği zamân ne olursa olsun, pisleşmiş oluyor. Şâyet, Peygamberimizin bu sözden muradı “vasfı değişmezse pisleşmez” demektir denirse, o zamân da deriz ki muradı, mûtâd olan necâsetin bu gibi sulara düşmesiyle ekseriyetle pis olmaz demek istemiştir. Çünkü insânlar küçük su birikintilerinde, sulara tahâret alır, pis kaplarını oraya daldırarak doldururlar, sonra bu suyun pis olup olmadığına tereddüt ederler. İşte Peygamber Efendimiz bu hadisiyle, iki kulle olan suların bu gibi necâsetler ile pisleşmediğini ifâde etmek istemiştir. Sonra iki kulle olmadığı zamân suyun pisleşmesine bu hadis ile delil getirmek, hadisin lâfzına değil, mefhûmuna dayanır; yukarıda saydığımız yedi kuvvetli delil karşısında bu hadisin mefhûmu muhâlifini terketmek daha ehvendir. Aynı zamânda “pislik taşımaz” kavline anlaşılan, tuz gölüne düşen kelbin tuz olması gibi iki kulle su da pisliği pislik vasfından çıkarır ve su vasfına sokar demektir. Hadisde, pislik taşımaz deniyor, halbuki pislik çok olursa taşır, aklen de taşır hissene de taşır, o zamân yine dâvâ aleyhine döner. En doğrusu Şâfi'î ve Mâlikî mezheplerine göre de bu hadisi, mûtâd olan necâseti taşımaz diye te'vil etmektir. Hülâsa necâset hakkında, evvelkilerin hâl ve gidişlerinden anladığıma istinâden ve vesveseyi kaldırmak için, müsâheleyi tercih ederim. Bunun için tahâret hakkındaki ihtilâflı mes'elelerde hep kolaylıkla fetvâ vermeyi tercih ettim.

Üçüncüsü : Temizleme keyfiyeti beyânındadır.

Eğer necâset, hükmi olursa yani görülecek cüssesi olmazsa, idrar gibi (267), bunu temizlemek için suyu her cüz'üne uğratmak kifâyet eder (268), Necâset aynı olursa yani görülen bir cisme sâhip olursa (pislik gibi) bunun için sayı yoktur. Aynı izâle edinceye kadar yıkamak lâzımdır. Levni ve tu'munu da izâle etmek lâzımdır. Yalnız yolup parmaklarıyla didikiedikten sonra (269) elbiseye boya

(267) Bu mânâda necâseti hükmi ve hakiki diye ikiye ayırmak. Gazâlî'nin taksimatıdır. Yoksa bize göre de necâset, hükmi ve hakiki olarak ikiye ayrılır, fakat hükmi necâset, hades yani abdestsizlik ve cünüblüktür, hakiki necâset de mer'i ve gayr-ı mer'i olarak ikiye ayrılır. Mer'i olan cüsseli pislik, domuz eti, hayvan ülüsü, kan ve pisliktir. Görülmiyen cüssesiz necâset de idrar ve şarap gibileridir. Gazâlî, bu kısma Hükmiyye adını vermiş oluyor. (Mütercim).

(268) Bize göre gayr-ı mer'i necâseti her defasında sıkıp damlasını kesmek suretiyle üç defa yıkamak lâzımdır. Kilim, bakır, çanak, çömlek gibi eşyaların temizlik hükmü de ayrılır.

(269) Mezhebimizde böyle bir şey yoktur.

vurur gibi bir hâl alır da çıkmaz bir vaziyette ise, bu ma'füvdür. Fakat kokusunu çıkarmak lâzımdır. Çünkü kokusu kaldığı müddetçe aynısı var demektir. Ancak izâlesi güç olan fâhiş bir kokuya sâhib olursa bir kaç defa ovmak ve sıkmak, rengi çıkarmaktaki yolmak ve didiklemek yerini tutar. Vesveseyi izâle için, eşyanın aslında temiz olduğunu kat'i olarak bilmek lâzımdır. Görülmeyen ve mevcûdiyeti kat'i olarak bilinmeyen necâsete itibâr etmeden namaz kılınır, necâseti takdir için delil aramaya lüzûm gösterilmez.

İKİNCİ BÂB

HADES'DEN [HÜKMÎ PİSLİKTEN] TEMİZLENMEK HAKKINDADIR

Hadesden tahâret; yıkanmak, abdest almak ve teyemmüm etmek demektir. İstinca bunlardan evvel olduğu için, abdestin sebebi olan kaza-i hâcetten başlayarak bunun keyfiyet, sünnet ve âdâbını sayalım.

KAZÂ-İ HÂCETİN ÂDÂBI

1 — Kırdaki bulunan kimse def-i tabii için insanların göremeyeceği tenhâ bir yer seçmeli ve mümkün olursa perde arkasına geçmelidir.

2 — Hemen çömelirken açılmalı.

3 — Güneşe, aya, kibleye karşı önünü dönmemelidir ve bunlara arkasını da çevirmemelidir. Ancak kapalı binâ içerisinde olursa zarar vermez (270), fakat binâ içerisinde de bunlara dönmemek daha uygundur. Kırdaki hayvanıyla ve elbisesiyle de tesettür edebilir.

4 — İnsanların oturacağı, geçeceği yerlere hâcet etmemek.

5 — Durgun suya su dökünmemek.

6 — Meyve veren ve gölge vazîfesi gören ağaçlar altında hâcetini görmemek.

7 — Kırıldaki hayvan yuvalarına, deliklerine su dökünmemek.

8 — (Sıçrantılardan korunmak için) sert satırlara su dökünmemek.

9 — Rüzgâra karşı su dökünmemek.

10 — Otururken sol tarafa meyletmek (ihrâcât daha kolay olur.)

11 — Sol ayağıyla helâya girmek.

12 — Çıkarken sağ ayağıyla çıkmak.

---

(270) Şâfiî ve Mâlikî'ye göre böyle ise de Hanefî'ye göre böyle değildir. Kapalı yerde de olsa yine kibleye dönmemelidir ve arkasını vermemelidir. Evlerdeki belâların buna göre yapılmasına dikkat edilmelidir. Fakat yapılmış yüz numaralar kibleye geliyor diye onlara girmekte beis yoktur.

13 — Ayakta su dökmemek. Hazret-i Âişe: «Resûlü'llah ayakta su dökünmüştür diyene inanmayın» buyurmuştur.

Hazret-i Ömer: «Resûlü'llah beni ayakta su dökünürken görmüştü: "Yâ Ömer, ayakta su dökünme" buyurdu. Ben de ondan sonra bir daha ayakta su dökünmedim,» dedi. Varsa sızıntıyı azaltmak ve idrâr sıkışıklığı gibi hastalıklarda daha kolay su dökünmek için ayakta su dökünmeye de ruhsat vardır. Çünkü Huzayfe ibn Yemân rivâyet etti ki, Peygamber Efendimiz ayakta su dökündü, ben de su getirdim abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti (271).

14 — Yıkandığı yerde su dökmemek. Peygamber Efendimiz:

«عَامَّةُ الْوَسْوَاسِ مِنْهُ»

«Umûm vesveseler bundandır.» (272) buyurmuştur. İbn Mübârek: Su akıp gidiyorsa beis yok, demiştir. Peygamber Efendimiz:

«لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي مُسْتَحَمِّهِ ثُمَّ يَتَوَضَّأُ فِيهِ فَإِنَّ عَامَّةَ الْوَسْوَاسِ مِنْهُ.»

«Sizden hiç bir kimse hamam ettiği yerde su döküp de sonra orada abdest almasın, vesvesenin çoğu bundandır.» buyurdu.

15 — Allah ve Peygamber ismi yazılı bir şeyi yanında bulundurmamak (273).

16 — Baş açık ayak yoluna girmemek.

17 — Girmeden önce Eûzü Besmele çekmek, mümkünse:

بِسْمِ اللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الرَّجْسِ النَّجِسِ الْخَبِيثِ الْمَخْبُثِ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

«Her türlü pislik ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.»

18 — Çıktıktan sonra da :

(271) Sıhah: Sitte'de bu rivâyet mevcûddur.

(272) Sünen sâhibleri Abdullah b. Mağfer'den.

(273) Kapalı olursa zarar etmez. Parmağında «Allah» adı yazılı yüzüğün kaşım avucunun içine çevirip avucunu kapaması da kifâyet eder. (Mütercim).

«أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي مَا يُؤْذِينِي فَأَتَّبِعُ عَلِيًّا مَا يَنْفَعُنِي»

«Yarayışlı maddeleri alıkoyup, yararıyanları için, ifrâz imkânlarını bana bahşeden Allah'a hamdedirim.»

okumak. Bu duâlar hâricte okunur.

19 — Hâcet için oturmadan tahâret maddesini hazırlamak.

20 — Bulaşmamak için, tahâret alırken hâcet yerinden uzaklaşmak.

21 — Mesâneyi tamamen boşaltmak için, öksürmek, yürümek, oyluklarını sıkıştırmak, kamışı sıvamak gibi mütâdı olan her çareye baş vurup damlanın sonunu getirmek.

22 — Bunu yaparken ifrâta varıp müşkülâta düşecek şekilde vesveseye de kapılmamak lâzımdır. Hattâ kamışa su serpmekle vesveseyi kesebilir. Bizzat Peygamber Efendimizin de donuna su serptiği rivâyet edilmektedir.

İstibrâda en hafif davranan en fakih olanıdır. İstibrâda vesveseye kapılmak fikhın ve anlayışın azlığına delâlet eder. Selman (R.A.):

«عَلَّمَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى
الْخَرَاءَةَ فَأَمَرَنَا أَنْ لَا نَسْتَنْجِي بِعِظْمٍ وَلَا رَوْثٍ وَتَهَانَا أَنْ
نَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ»

«Peygamber Efendimiz bize her şeyi öğretti, hattâ kazâ-i hâcetten sonra kemik ve tezcek ile tahâret almaktan, kazâ-i hâcet ve su dökünmek esnâsında kibleye dönmekten bizi men' etmiştir.» (274)

buyurur. Bedevi Arabın biri Sahâbenin birine "kazâ-i hâcet ve tahâretini güzel yaptığını zannediyorum" demesi üzerine Sahâbi: "Evet ben bunu pek iyi biliyorum" dedi. Arabın, bana da öğret demesi üzerine, Sahâbi: "Tenhâ yere gel, tahâret için taş al şu yavşan otuna dön, rüzgâra arkayı çevir, geyik gibi çök, devekuşu gibi seğırt, bu sûretle hem su dökünmüş hem de mesaneyi boşaltmış olursun." Metinde geçen «şeyh» kelimesi güzel kokulu yavşan otudur. «El-iksâ» ayakları üzerine çömelme. «İcfâl» ardını kaldırmaktır. Kapalı olmak şartıyla arkadaşına yakın yerde dökünmeye de ruhsat vardır. İnsan-

(274) Yukarıda geçmiştir.

lara öğretmek için, üstün hayâsiyle beraber bizzat Peygamber Efendimiz böyle yapmıştır.

İSTİNCA - TAHĀRET ALMA KEYFİYETİ

İşini bitirdikten sonra üç taş ile tahâret alır, mak'adı temizlendi ise mes'ele yok, şâyet temizlenmediyse beş taş kullanır. Çünkü temizlik vâcib, taşların tek olması müstehabdır. Nitekim Peygamber Efendimiz :

« مَنْ اسْتَجَمَرَ فَلْيُوتِرْ »

«Tahâret alan (çift değil) tek taş kullanır.» (275)

buyurmuştur. Birinci taşı sol eline aldıktan sonra önden arkaya doğru, ikinciyi arkadan öne, üçüncüyü de mak'adın etrafına dolandırır. Eğer bu mümkün olmazsa onu da ister öne ister arkaya çeksün kifâyet eder (276). Sonra sağ eline büyükçe bir taş alır, kamışı sol eliyle sıvar ve üç defa taşın muhtelif yerlerini idrar yoluna sürer veyâ ayrı üç taş ile bu işi görür veyâ duvarın ayrı ayrı üç yerine sürter (277). Yaşlık kesilinceye kadar böyle yapar. Eğer ikinci defada yaşlık kesilse de su kullanılmıyacaksa üçe çıkarmak vâcibtir (278). Dördüncüde temizlenirse tek olmak için beşe çıkarmak müstehabdır. Sonra oradan ayrılır temizlendiğine kanâat getirinceye kadar sağ eliyle suyu döker ve sol eliyle yıkar. Artık içerisini karıştıracak kadar ifrât etmez çünkü o, vesveseden başka bir şey değil. Suyun ulaşmadığı her yerin iç kısmından olduğunu, dışarı çıkmıyan pislik için necâset hükmü sâbit olduğunu ve zâhirde olan necâsete uğrayan suyun onu temizleyeceğini bilmelidir. Artık vesvesenin mânâsı yoktur.

Tahâretten sonra :

« اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي مِنَ النَّفَاقِ وَحَصِّنْ فَرْجِي مِنَ الْفَوَاحِشِ »

(275) Buhâri ile Müslim, Ebû Hureyre'den.

(276) Yaz mevsiminde torbalar sarılık olduğu için birinci taşı arkaya çeker, fakat kışın torbalar toplanmış olduğu için birinci taşı öne çeker.

(277) Bundan son derece tevakkî edilmelidir. Çünkü duvardan mikrop geçmesi kuvvetle muhtemeldir.

(278) Hanefiyyede böyle bir vücûb yoktur. Aynı zamanda aded-i mesnûn da yoktur. Gâye temizliktir. (Mütercim).

«Allahım, kalbimi nifâktan temizle, beni namalremden muhâfaza eyle.»

diye duâ edilir. Kokuyu izâle için elini toprağa veyâ duvara sürer, taş ile temizlendikten sonra su ile tahâret müstehabdır. Rivâyet olundu ki, Kuba halkı hakkında nâzil olan:

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا»

«Orada öyle erkekler var ki onlar temizliği sever.» (9 - Tevbe : 108) âyet-i celilesi üzerine Peygamberimiz Kuba halkına: «Nedir bu temizliğiniz ki Allah sizi methediyor?» buyurunca: «Biz taş ile tahâret aldıktan sonra su ile de temizleniriz.» diye cevâb vermişlerdir.

ABDESTİN KEYFİYETİ

Tahâretten sonra abdest alınır. Peygamber Efendimiz abdest bozunca hemen abdestini tazelerdi. Abdestin âdâbı:

1 — Evvelâ misvâk ile dişleri temizlemek. Nitekim Peygamber Efendimiz :

«إِنَّ أَفْوَاهَكُمْ طُرُقُ الْقُرْآنِ فَطَيَّبُوهَا بِالسَّوَالِكِ»

«Ağızlarınız Kur'ân yoludur, onları misvâk ile temizleyiniz.» (279)

buyurmuştur. Misvâk kullanırken, namazda Kur'ân okumak ve zikrullah için ağız temizliğine niyet etmelidir. Peygamber Efendimiz diğerk bir hadisinde :

«صَلَاةٌ عَابًا، أَثَرِ السَّوَالِكِ أَفْضَلُ مِنْ خَمْسٍ وَ سَبْعِينَ
صَلَاةً مِنْ غَيْرِ سِوَالِكِ»

«Misvâk kullandıktan sonra kılınan bir namaz, misvâksız kılınan yetmiş beş namazdan daha faziletlidir.» (280) buyurmuştur. Başka bir hadîsde de :

(279) Ebû Nuaym «Hilye»de Ali'den.

(280) Ebû Nuaym «es - Sivak»de, İbn Ömer'den.

«لَوْلَا أَنِ اشْتَقَّ عَلَيَّ أُمَّي لَأَمَرْتَهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ»

«Eğer ümmetime ağır geleceğinden korkmasaydım, her namazda onlara misvâk kullanmağı emrederdim.» (281) buyurmuştur. Diğer bir mübarek sözünde de :

«مَالِي أَرَاكُمْ تَدْخُلُونَ عَلَيَّ قُلُوحًا؟ إِسْتَاكُوا»

«Niçin sararmış dişleriniz ile huzûruma giriyorsunuz? Misvâk kullanınız.» (282) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz, geceleyin bir kaç defa misvâk kullanırdı. İbn Abbas, «Peygamberimiz misvâk için bize öyle emirler verirdi ki bu husûsta bir âyet nâzil olacağını zanneddik.» buyuruyor. Yine Peygamber Efendimiz :

«عَلَيْكُمْ بِالسِّوَاكِ فَإِنَّهُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ وَ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ»

«Misvâke devâm edin, zira misvâk hem ağız temizliği hem de Allah'ın râzı olacağı şeydir.» (283) buyurmuştur. Ali İbn Ebi Tâlib (R. A.): «Misvâk hâızayı arttırır ve balgamı izâle eder.» buyurmuştur. Sahâbe-i kirâm, misvâk kulaklarında olduğu hâlde yola çıkarlardı.

Misvâk kullanmanın keyfiyeti: Misvâk erâk ağacından, veyâ diş sarılığını izâle edebilecek diğer sert ağaçların dallarından olabilir. Bu ağaç ile enine boyuna veyâ yalnız enine dişlerini temizler. Her namazda ve akabinde namaz kılmasa bile her abdeste, uyku ve açlık zamanlarında sükût ettiği sıralarda veyâ kokulu bir şey yediği zaman misvâk kullanılması müstehabdır. (284)

(281) Buhâri ile Müslim, Ebû Hüreyre'den.

(282) Bezzâr ve Beyhâki, Abbas b. Abdülmuttalib'den.

(283) Buhâri.

(284) Misvâk hakkında izâhat: Misvâk'ın 20 kadar faydası beyân edilmiştir: 1) Ağız temizler, 2) Allah'ın rızasını celbeder, 3) Melekleri memnûn eder, 4) Şeytanı darıltır, 5) Ağız tatlandırır, 6) Dişi cilâlandırır, 7) Göze kuvvet verir, 8) Sünneti edâ eder, 9) Sesi güzelleştirir, 10) zekâyı arttırır, 11) Diş etlerini kuvvetlendirir, 12) Konuşmayı kolaylaştırır, 13) Son nefeste kelime-i şehadet'i hatırlatır, 14) Kocalığı geciktirir, 15) Sevâbı çoğal-

Misvâk işi bittikten sonra abdest için kibleye dönerek oturur ve **Bismillâhirrahmanirrahim** der. Peygamber Efendimiz :

« لَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يُسَمِّ اللَّهَ »

«Besmele ile başlamayanın abdesti kâmil değildir.» (285) buyurmuştur. Tâmm bu esnâda:

« أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَعُوذُ بِكَ رَبَّ أَنْ يَحْضُرُونِ »

«Şeytanların vesvese ve huzûrlarından sana sığınırım.» (23 - Mü'minûn : 97, 98) duâsını okur. Sonra ellerini, su kabının içine sokmadan üç defa yıkar. Bu esnâda:

« اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْيُمْنَ وَالْبِرْكَهَ وَأَعُوذُ بِكَ
مِنَ الشُّؤْمِ وَالْهَلَكَةِ »

«Allahım, senden iyilik ve bereket dilerim, şûm ve helâkten sana sığınırım.» duâsını okur. Sonra abdestsizliği gidermeye veyâ namaz kılmak için niyet eder ve bu niyeti tâ yüzünü yıkayıncaya kadar devâm

tır. 16) Can çekişmeyi kolaylaştırır. 17) Mideyi takviye eder. 18) Hazmı kolaylaştırır. 19) Akl artırır. 20) Bedenin rutûbetini keser.

Daha bir çok faydaları sayılan misvak yalnız abdestte değil, yatarken, kalkarken yemeklerde ve diğer hâllerde kullanılır. Abdestin evvelinde veyâ ağıza su verilirken olması ihtilâflı ise de her ikisinde de câizdir. Misvakta diş etlerine değmemek lâzımdır. Gâye diş ve ağız temizliği olduğundan bu temizlik ne ile mümkün olursa maksat onunla hâsıl olur. Hattâ hiç birşey bulamayan temiz parmaklarıyla da bu temizliği yapar. Misvak ağacının kokusu ve benzeri hassaları vardır. Aynı zamanda temiz bir ağaçtır. Şâyet bir parçası mideye kaçsa mide onu hazmeder.

Bu gibi faydaları olmaksızın berâber sıhî olan fırça ve macun da aynı vazifeyi görür. (Mütercim).

(285) İbn Mâce, Sa'd b. Zeyd'den.

eder hattâ yüzünü yıkarken niyet hatırında değilse abdesti olmaz. (286). Sonra sağ eliyle avucuna ayrı ayrı aldığı sular ile birlikte ağzını çalkar her defasında suyu boğaz başına kadar indirir ve gargara yapar. (287). Ancak oruçlu ise suyu ağzında hafif çalkar. Bu esnada:

«اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى تِلَاوَةِ كِتَابِكَ وَ كَثْرَةِ بِالدُّكْرِ لَكَ»

«Allahım, Kur'an okumakta ve seni çok zikretmekte bana yardımcı ol.» duasını okur. Sonra aynı vaziyette sağ eliyle burnuna üç kerre su verir. Her defasında oruç değilse suyu genzine doğru çeker ve sol eliyle sümkürür. Suyu genzine çekerken:

«اللَّهُمَّ أَرْحِلِي رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَأَنْتَ عَنِّي رَاضٍ»

«Allahım! Benden râzı olduğun hâlde cennet kokularını bana tattır.»

Sümkürürken ise :

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ رَوَائِحِ النَّارِ وَمِنْ سُوءِ الْوَأْدَارِ»

«Allahım! Cehennem kokularından ve (varılacak) fenâ meskenlerden sana sığınırım.» der. «İstinsak», suyu genize çekmek demektir. «İstinsar» burun içini temizlemektir. Bunun için bunlar ayrı ayrı zikredilmiştir.

Sonra avucuna aldığı su ile saçlarının tükendiği alnının üst kısmından çene altına ve yanlardan kulaktan kulağa olmak üzere yüzünü yıkar. Alnın iki tarafında saç bulunmamasından hasıl olan beyazlık yüzden değil, baştandır. Kulak başından alnın zâviyesine (kö-

(286) Çünkü yüzü yıkarken abdestin farzlarına girmiş oluyor. Niyetin farza girerken olması lâzımdır. Fakat bunlar tamamen Şâfi mezhebine göredir. Gerçi Hanefî'lere göre de elini ve yüzünü yıkarken niyet etmelidir. Fakat Şâfiilere göre niyet farz. Hanefî'lere göre ise sünnettir. Unutulsa abdeste zarar vermez. Hanefî'lere göre abdestte niyet sünnettir. Çünkü abdest bizâtihi bir ibâdet değil, ibâdete vesiledir, aynı zamanda gâye olan temizlik niyet ile de niyetsiz de hâsıldır. Ancak ibâdet niyetiyle olursa sevâbını artırır. (Mütercim).

(287) Bize göre gargara mekrûhtur, ancak ağzında suyu çalkalar.

şesine) bir iplik çekildikte yüz tarafında kalan kısmını yıkamak lâzımdır. Bu kısımda biten hafif tüyleri kadınlar yolduğu için buraya «tahzif» denir. Kaş, kirpik, bıyık ve sakal başı olan kulak ile yüz arasındaki kısımda bulunan tüyler (veyâhut izâr sakal ile kulak arasıdır.) bu dört tüyün hem kendilerini hem de bittikleri yeri yıkamak vâcibdir. (Alt kısmı görülen) seyrek ve hafif sakalın dibine suyu ulaştırmak farzdır, ancak sık ve kaba sakal olursa yalnız üst kısmını yıkamak kifâyet eder. Yumurcuk üstündeki ve çene altındaki tüyler de sakal hükmündedir. Diğer azâlarda olduğu gibi yüzünü de (sünnet olarak) üç kerre yıkar. Ve sakalının dış kısmına suyu akıtır. Parmaklarıyla göz pınarlarını, çapak ve sürme yerlerini yıkar ve temizler. Peygamberimizin böyle yaptığı rivâyet edilmiştir. Gözünü bu gibi maddi kirlerden temizlerken gözüyle yaptığı hatâlardan temizlenmesini de niyet eder. Yâni göz hatâlarından tövbe eder. Hattâ her azâsını yıkadıkça bunu düşünür. Yüzünü yıkarken :

«اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيِضُ وَجُوهُ أَوْلِيَانِكَ وَلَا
تَسْوِدْ وَجْهِي بِظُلْمَاتِكَ يَوْمَ تَسْوَدُ وَجُوهُ أَعْدَانِكَ»

«Allahım, dostlarının yüzü ağardığı günde benim yüzümü de senin nûrun ile nûrlandır. Zulûmatın ile düşmanlarının yüzü karardığı günde benim yüzümü karartma.» duâsını okur. Yüzünü yıkarken sakalını parmaklarıyla hilâliaması (aralaması) müstehabdır.

Sonra kollarını dirsekler ile beraber yıkar (288), parmağındaki yüzüğü tahrik eder (289). Nûrunu çoğaltmak maksadıyla dirseklerden yukarı da geçebilir (290). Çünkü (yıldız, ay ve güneşin kararıp döküldüğü) kıyâmet gününde herkes abdest azâlarından ışık görecek. Nitekim Peygamber Efendimiz :

(288) Âyette «ilâ» diğer bâzı âyetlere nazaran «me'a» mânâsında kullanılacağı gibi kendi mânâsıyla de mugayya cinsinden olan gâye, mugayya'nın hükmünü aldığı için dirseklerin de yıkanması farzdır. (Mütercim). Aynı zamanda Sünnetten de delil vardır.

(289) Yüzük geniş olup altına su giderse tahriki sünnettir. Dar olursa altına su gitmek için tahriki farzdır.

(290) Bir mezhepte omuz başından aşağı bütün kolu yıkamak borçtur. Bize göre ancak dirsekler yıkanır, fazlası mekrûhtur. Yalnız bunu böyle bildikten sonra Gazâlî'nin de dediği gibi nûrunun çoğalması maksadıyla dirseklerden yukarı geçebilir.

«مَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ»

«Nûrunun çoğalmasına gücü yeten (yapsın). Yâni: Abdest âzalarını daha etraflı yıkamak sûretiyle nûrunuzu arttırın.» buyurmuştur. Yine rivâyet olundu ki :

«إِنَّ الْحِلْيَةَ تَبْلُغُ مَوَاضِعَ الْوُضُوءِ»

«Nûr, abdest azâlarında bulunur ve onları kaplar.»

Evvelâ sağdan başlar (291). Sağ elini yıkarken:

«اللَّهُمَّ اعْطِنِي كِتَابِي بِيَمِينِي وَحَاسِبِنِي حِسَابًا يَسِيرًا»

«Allahım! Kitâbımı sağımdan ver ve benim hesabımı kolay eyle.»

Sol kolunu yıkarken :

«اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشِمَالِي أَوْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي»

«Allahım. Kitâbımı solumdan veyâ arımdan verme.»
duâlarını okur.

Sonra başının tamamını kaplama mesheder. Her iki elini ıslatır, sağ elinin parmak uçlarını sol elinin parmak uçlarıyla bitiştirir ve başının ön tarafından arkaya, arkadan da öne doğru çekmekle bir defa kapalı meshetmiş olur. Ve bunu üç kere yapar (292). Başını meshederken de :

(291) Peygamberimiz dâimâ sağdan başlar ve sağdan başlamayı emretmiştir. Hanbelîler sağdan başlamak vâcibdir derler. Şâfiî ve Hanefî'lere göre ise sünnettir.

(292) Abdestte başa meshetmenin farziyyetinde bütün ümmet müttefiktir. Ancak «Vemsehü birzûsiküm» âyet-i celilesindeki «Bi» den sebep miktarında mezhepler arasında ihtilâf vardır. İmâm Mâlik ve İmâm Ahmed'e göre «Bi» zâidedir. Binâenaleyh başın tamamını meshetmek farzdır. İmâm Şâfiî, bir parmak da olsa cüz'î bir miktarını meshetmek kâfidir der. İmâm-ı Âzam'dan dördte bir, el ayası ve üç parmak miktarı rivâyetleri vardır. En sağlamı rub-i nâsiye yâni başın dördte biridir. Çünkü bir çok şer'î hükümlerde dördte bir külli makamında kaimdir. Bu da bir el ayasıyla ölçülür. Üç parmak miktarının kifâyetini kabûl edenler varsa da zayıftır. Kaplama mesbe gelince: Bu sünnettir, fakat Hanefî'lere göre hangi mesh olursa olsun ayrı ayrı elleri ıslatmakla ibi

«اللَّهُمَّ غَشِّنِي بِرَحْمَتِكَ وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ وَأَظْلِنِي بِحَتِّ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ»

«Allahım! Beni rahmetine garket, bereketinden bana tattır. Senin (rahmetinin) gölgesinden başka gölge olmıyan bir günde Arşının altında beni gölgelendir.» duâsını okur.

Sonra parmaklarını ıslatarak kulaklarının iç ve dış kısmını mesheder (293). Bunun şekli şöyledir: Şehâdet parmağının ucu ile kulaklarının içinden baş parmağıyla de kulaklarının dış ve arka kısmını mesheder. Sonra da avuçlarının içini kulaklarının üzerine kor ve bunu üç defa tekrar eder (294). Bunu yaparken de :

«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ، اللَّهُمَّ أَسْمِعْنِي مُنَادِيَ الْجَنَّةِ مَعَ الْأَبْرَارِ»

«Allahım! Beni, söz dinleyip en güzeline uyanlardan et. Allahım! Cennete dâvet eden münâdilerin sesini iyilerin safında iken bana da duyur.» duâsını okur.

Sonra yeni bir su ile boynunu mesheder (295). Zira Peygamber Efendimiz :

«مَسَحَ الرَّقَبَةَ أَمَانٌ مِنَ الذُّلِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

veyâ üç defa yapılması mekrûhtur. Kaplama mesh, Gazâlî'nin tûrif ettiği şekilde hâsıl olmakla berâber daha güzel şekli de şöyledir: İki elini ıslattıktan sonra baş parmak ile şehâdet parmaklarını ayırır sonra her iki elin diğer üç parmak uçlarını birleştirir. El ayasını ve o iki parmakları dokundurmadan yalnız üç parmaklarının iç kısmıyla başın önünden arkaya doğru enseye kadar çektikten sonra el ayasıyla başın yanlarını mesheder. Şehâdet parmaklarının uciye kulaklarının içini, baş parmağının içiyile kulaklarının arkasını, şehâdet parmağının dış kısmıyla ensesini mesheder.

(293) Kapalı meshte anlattığım gibi mesheder, şehâdet parmağını bir yere dokundurmazsa kulakları için ayrı su almaz.

(294) Avuçları koymak ve üç defa tekrar Hanefî'lerde yoktur.

(295) Hanefî'lerce göre her ne şekilde olursa olsun boyun için ayrı su almaya lüzûm yoktur.

«Boynu meshetmek, kıyâmet günü dalâlete düşmekten emniyet sağlar.» buyurmuştur. Boynunu meshederken :

اللَّهُمَّ فَكِّ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ السَّلَاسِلِ وَالْأَغْلَالِ

«Allahım boynumu (kendimi) cehennemden azat eyle, zincir ve bukağılardan sana sığınırım.» duâsını okur.

Sonra sağ ayağını yıkar, sol elinin parmaklarıyla sağ ayağının küçük parmağının alt kısmından başlamak ve sol ayağının küçük parmağında bitirmek üzere bütün parmaklarını aralar (296). Böylece her iki ayağını üçer kere yıkar (297). Sağ ayağını yıkarken :

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمِيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزُلُّ الْأَقْدَامُ فِي النَّارِ

«Allahım! Ayakların cehenneme kaydığı günde benim ayaklarımı sırat üzerinden kaydırma.» duâsını okur. Sol ayağını yıkarken

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ تَزُلَّ قَدَمِيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ
تَزُلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ الْمُنَافِقِينَ

«Münâfıkların ayakları kayacağı günde Sıratın ayağımın kaymasından sana sığınırım.» duâsını okur. (298) ve (nûrunun ziyâdeliği için) ayağın yan kemiklerini de yukarı geçmek sûretiyle ayağını kaldırarak :

(296) Eğer parmakları seyrek olup aralarına su giderse bu hilâllama sünnettir, su gitmezse farzdır.

(297) Farz olan abdest âzâlarını birer kere yıkamaktır. Yalnız hiç kuru kalmamak ve yağlama gibi olmayıp suyun âzâlardan damlaması şarttır. Üç defa yıkamak sünnettir, daha az ve daha ziyâde mekrûhtur. Ancak mekrûh olan, abdest niyetiyle fazla yıkamaktır. Yoksa mevcûd kiri izâle için fazla yıkamakta kerahat yoktur. (Mütercim).

(298) Bütün bu duâlar birer edeb ve fazilettir. Yoksa bu husûsta Peygamberimizden mervi kat'i bir rivâyet mevcûd değildir.

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي أَسْتَغْفِرُكَ اللَّهُمَّ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ فَاعْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ . اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ وَاجْعَلْنِي عَبْدًا صَبُورًا شَكُورًا وَاجْعَلْنِي أَذْكَرَكَ كَثِيرًا وَأَسْبَحُكَ مُكْرَةً وَأَصِيلًا»

duâsını okur. Denildi ki, abdesti müteakip kim bu duâyı okursa, onun abdesti mühürlenerek arş-ı âzâmın altına kaldırılır ve kıyamete kadar sâhibi için tesbih eder.

ABDESTİN MEKRÜHLARI

1 — Âzaları üç kerreden ziyâde yıkamak (299). Üç sayısını aşan kimse zulm ve abdestte isrâf etmiş olur. Peygamber Efendimiz her âzayı üç kerre yıkamak sûretiyle abdest aldı ve :

«مَنْ زَادَ فَقَدْ ظَلَمَ وَأَسَاءَ»

«Ziyâde eden zulüm ve kötülük etmiş olur.» (300) buyurdu.

Diğer bir hadisinde de :

«سَيَكُونُ قَوْمٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَعْتَدُونَ فِي الدُّعَاءِ وَالطَّهْرِ»

«Heride bu ümmetten duâ ve temizlikte haddini aşacak kavimler gelecektir.» (301)

(299) Üçden az yıkamak da mekrûhtur.

(300) Ebû Davûd ve Nesai. Amr b. Şuayb'den.

(301) Ebû Davûd ve İbn Hibban, Abdullah b. Mağfel'den.

buyurmuştur. (302). Denildi ki tahârette suya fazla düşkün olmak yâni suyu haddinden fazla kullanmak akıl zayıflığındandır. İbrahim bin Edhem : "İlk vesvese tahârette baş gösterir" diyorlar. Hasanı Basrî :

«إِنَّ شَيْطَانًا يَضْحَكُ فِي الْوُضُوءِ يُقَالُ لَهُ الْوَلْهَانُ»

«Abdestte insanlara vesvese veren bir şeytan var, adına Velhân denir.» demiştir.

(Bu söz Peygamberimizden mervi bir hadis-i merfûdur. Biraz ayrı ifade ile, Tirmizî, Câmiinde Ubeyy ibn Kâ'b'dan rivâyet etmiştir.)

2 — Abdest bittikten sonra elini sallayıp suyu silmesi mekrûhtur.

3 — Abdest esnâsında konuşmak mekrûhtur.

4 — Suyu yüzüne çarpmak mekrûhtur. Bâzıları, abdest suyu mizana konacağı için her hangi bir şey ile abdest ve gusûl suyunu kurutmayı mekrûh saymışlardır ki Saîd ibn Müseyyib ve Zühri bunlardandır. Fakat Muaz bin Cebel Peygamber Efendimizin yüzünü sildiğini rivâyet etmiştir. Ayrıca Peygamberimizin suyu silmek için bezi bulunduğu Hazret-i Ayşe'den rivâyet edilmiş, fakat bu rivâyete itiraz edilmiştir. (303)

5 — Bakır ve tunç gibi kırmızı kaplar ile abdest almak mekrûhtur (304). Bunun keraheti dinî değil, tabbidir (305). İbn Ömer ve Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh'den bu gibi sarı kaplar ile abdest almanın kerâheti rivâyet edilmiştir. Şu'be'ye sarı bir kaptaki abdest suyu hazırlanınca, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre rivâyetine atfen mekrûh olduğunu söylemiştir.

Böylece abdest işini bitirip namaza şürû edeceği zaman lâayık olan, halkın manzarı olan dış görünüşünü temizlediğini düşünerek, Allahın manzarı olan kalbi temizlemeden huzûruna çıkıp ona münâcat etmekten utanmalı ve tövbe edip, kötü hûylardan arınmak ve iyi hûy-

(302) Zamânımızdaki hatim ve mevlit duâları gibi. Duâ demek, bir sâil gibi istemek demektir. Bir edib ve hatib gibi edebiyât ve hutbe irâdetmek değildir. Bu gibi duâların kabul olmayacağını kendileri isbât etmektedir. Duâ şekillerini Kur'an ve hadis bizlere göstermiştir. Duâlar en kısa ve en mütevaziâne bir şekilde olmalıdır. (Mütercim).

(303) Mezhebimizde peşkir kullanmakta beis olmadığı tasrih edilmiştir. Kullanmak câizdir. Terki daha güzeldir. Dâvâ abdest suyundadır, diğer sularda değildir. Esâsen Arabistan'da buna lüzum yok, çünkü bir âzâ yıkılırken diğeri kurur.

(304) Hanefî'lere göre çamur kapları ile abdest almak.

(305) Bâzıları «Bu yalnız sıcak iklimlere mahsûstur; orada Bers (alalık) illetin tevlid eder» dedilerse de Hanefî ve Mâlikî'lere göre bunda bir kerahat yoktur. Doğrusu da budur. Bu husûsta Peygamberimize nisbet edilen bir hadis varsa da sâbit değildir.

lar ile bezenmek bu dış temizliğinden daha makbûl olduğunu iyice anlamalı ve bâtın ile ilgilenmeyip yalnız zâhir temizliği ile meşgûl olan, padişâhı dâvet eden kimsenin evinin içerisi pislikle dolu olduğu hâlde dışını badana, boya ve çiçekler ile bezeyip temizleyip süslenmekle uğraşana benzediğini bilmelidir. Bu adam tevbih ve tekdire ne kadar müstahak ise, yalnız zâhir temizliği ile uğraşıp kalbini temizlemeden Allah huzûruna çıkan kimse de o nisbette helâke müstehak olur.

ABDESTİN FAZİLETİ

Bu husûstaki hadîsler :

« مَنْ تَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ لَمْ يَحْدُثْ فِيهِمَا نَفْسَهُ
 مِشْيًى مِنَ الدُّنْيَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ (وفى لفظ آخر)
 وَلَمْ يَسْئُ فِيهِمَا غُفْرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ »

«Kim ki abdest alır, abdestini tamamlar, hatırına maddî bir şey gelmeden iki rekât namaz kılsa, ycnî doğmuş gibi bütün günâhlarından sıyrılmış olur. (Diğer rivâyette) Hiç schvetmeden bu namazı kılsa, bütün geçmiş günâhları bağışlanır.» (306) buyurulmuştur.

Yine Peygamber Efendimiz diğer bir hadisinde :

« أَلَا أَنْبِئُكُمْ بِمَا يُكَفِّرُ اللَّهُ بِهِ الْأَخْطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ،
 إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَنَقْلُ الْأَقْدَامِ إِلَى الْمَسَاجِدِ وَانْتِظَارُ
 الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَا لَكُمْ الرِّبَاطُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ »

«Allahü Teâlâ'nın, kendisiyle, hatâları mahvedip dereceleri yükselttiği şeyi size bildireyim mi? Şiddet ve melâlet anlarında âdâbına riâyet ederek mükemmelce abdest almak, câmilere gitmek ve bir na-

(306) Buharî ile Müslim. Osman b. Affan'dan.

mazı kıldıktan sonra diğer namaz vaktini beklemektir (sonra 3 def'a) işte bu (ribat)tır, murabıta kalbi ibâdete bağlamaktır.» (307) buyurdu.

«وَتَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ وَقَالَ مَنْ تَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ أَتَاهُ اللَّهُ أَجْرَهُ مَرَّتَيْنِ . وَتَوَضَّأَ ثَلَاثًا ثَلَاثًا وَقَالَ هَذَا وَضُوءِي وَوُضُوءُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي وَوُضُوءُ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ»

«Peygamber Efendimiz bir def'a abdest azalarını ikişer kerre yıkamak sûretiyle abdest aldı ve, böyle ikişer def'a azalarını yıkayanlar iki ecir alırlar buyurdu. Bir def'a da abdest azalarını üçer kerre yıkamak sûretiyle abdest aldı ve işte bu, benim, benden evvelki Peygamberlerin ve bilhassa Halil İbrahim Aleyhi's-selâm'ın abdestidir.» (308) buyurdu. Yine Peygamber Efendimiz :

«مَنْ ذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ وُضُوءِهِ طَهَّرَ اللَّهُ جَسَدَهُ كُلَّهُ ، وَمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ لَمْ يَطْهَرْ مِنْهُ إِلَّا مَا أَصَابَ الْمَاءُ»

«Abdest alırken Allahı zikreden, besmele ile başlayan kimsenin bütün bedeni, besmele getirmiyenin ise yalnız yıkadığı azaları temizlenir.» (309) buyurmuştur. Yine Peygamber Efendimiz :

«مَنْ تَوَضَّأَ عَلَى طَهْرٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ»

«Temiz olduğu hâlde yani abdestli iken abdest alan kimseye, Allah on sevâb yazar.» (310) buyurmuştur. Diğer hadisinde :

(307) Müslim, Ebû Hürayre'den.

(308) İbn Mâce, İbn Ömer'den.

(309) Dare Kutni, Ebû Hürayre'den.

(310) İbn Mâce, İbn Ömer'den.

«الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ نُورٌ عَلَى نُورٍ»

«Abdest üzerine abdest, nür üzerine nürdür.» (311) buyurmuştur.

Bütün bunlar abdesti tazelemeyi teşvik içindir. Diğer bir hadiste :

«إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ فَتَمَضَّمَصْ خَرَجَتْ الْخَطَايَا مِنْ فِيهِ، فَإِذَا اسْتَنْشَرَ خَرَجَتْ الْخَطَايَا مِنْ أَنْفِهِ، فَإِذَا غَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَتْ الْخَطَايَا مِنْ وَجْهِهِ حَتَّى تَخْرُجَ بَيْنَ أَشْفَارِ عَيْنَيْهِ فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَتْ الْخَطَايَا مِنْ يَدَيْهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ فَإِذَا مَسَحَ بِرَأْسِهِ خَرَجَتْ الْخَطَايَا مِنْ رَأْسِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أُذُنَيْهِ. فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ الْخَطَايَا مِنْ رِجْلَيْهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِ رِجْلَيْهِ. ثُمَّ كَانَ مَشِيَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَصَلَاتُهُ نَافِلَةٌ لَهُ»

«Müslüman bir kul abdest alırken ağızına su verdiği vakit, ağziyle işlediği hatâlar ağızından çıkar. Burnunu temizlediği vakit burun hatâları burnundan çıkar. Yüzünü yıkadığı vakit yüzündeki hatâlar yüzünden hattâ kirpiklerin bittiği göz kenarından, ellerini yıkayınca tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün hatâlarından, başını mesheince kulaklarının altına varıncaya kadar başının bütün hatâlarından, ayaklarını yıkayınca, ayak tırnaklarına varıncaya kadar bütün hatâlarından sıyrılıp çıkmış olur (312). Sonra da temiz olarak câmiye girip kıldığı namaz kendisine kalır.» (313) buyurmuştur.

(311) Aslı bulunamamıştır.

(312) Bu hadis i şerif, mânevi hatâların temizlendiğini ifade ettiği gibi maddî mikropların da göz çapaklarından, burun ve ağız içinden, tırnakların uçlarından çıkıp gitliğini açıkça ifade etmektedir. Esâsen Kur'an ve hadis emirlerini yalnız bir cepheye tahsis etmemek lâzımdır.

(313) Ebû Dâvûd ve İbn Mâce.

Rivâyet olundu ki, "Abdestli bulunan oruçlu gibidir" (Ebû Mansûr Deylemî zayıf sened ile Amr ibn Hâris'den rivâyet etmiştir.)

«مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ أَشْهَدُ
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ فَتُحَّتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ»

«Kim âdâbında riâyetle abdest alır, sonra başını semâya kaldırarak bu duâyı okursa; kendisine sekiz cennet kapısı açılır, istediğinden içeri girer.» (314) buyurmuştur.

Hazret-i Ömer (R.A.) "İyi ve mükemmel alınan bir abdest, şeytanı insandan uzaklaştırır" buyurmuştur.

Mücâhid (315) "Zikrullah, istiğfar ve taharet ile yatmak imkânını bulanlar böyle yapsın, çünkü rûhlar öldüğü gibi dirilirler" buyurmuştur.

GUSLŪN KEYFİYETİ

Su kabını sağ tarafına kor, besmele ile ellerini üç kere yıkar, sonra anlattığımız gibi taharet alır. Sonra var ise bedenine bulaşan meniyi temizler. Sonra yine yukarda anlattığımız şekilde namaz için olduğu gibi abdest alır, (suyun, toplandığı tekne, leğen içersinde veyâ hût çamur üzerinde yıkaniyorsa) isrâftan kaçınmak için ayaklarını yıkamayı tehir eder. Sonra üç kere başına, üç kere sağına, üç kere soluna su döker ve her tarafını iyice ovar. Saçını, sakalını hilâllamak sûretiyle suyu diplerine ulaştırır. Kadın ise örgülerini çözmiye mecbûr değil, gâye diplerini yıkamaktır. Eğer örgüler çözülmeden diplerine su gitmiyorsa o zaman örgülerini de çözer. Kulak, göbek gibi bedenine kapalı yerlerine dikkat eder. Yıkarken tenasül uzvuna dokunmamaya gayret eder. Eğer dokunursa abdestini iâde eder (316). Yıkandıktan evvel abdest almışsa sonradan abdest alması câiz değildir. İşte şu anlattıklarımız abdestin ve guslün sünnetleridir. Âhiret yoluna girenin

(314) Ebû Dâvûd, Ukbe b. Amir'den.

(315) Mücâhid İbn Cubeyr, Beni Mahzûmun mevlâsıdır, yani üzadlı kölesidir: **ك**-kattandır. 114 Hicride ölmüştür.

(316) Hanefî mezhebinde tenasül uzvuna değmekte bir mahzûr yoktur.

bilip yapması gereken kısımlarını anlatmış olduk. Bunların hâricindeki mes'elelere, bâzı ârizalar sebebiyle ihtiyâç hâsıl olursa, onlar için de fıkıh kitâblarına mürâcaat edilir.

Hülâsa olarak gusülde anlattıklarımızdan farz olan iki şeydir: Birincisi niyet, ikincisi bütün bedeni yıkamaktır. (317)).

Abdestin farzları da niyet, yüzü, kolları hudûtlarına kadar yıkamak, başa meshetmek, ayakları topuklarıyla yıkamak ve tertib olmak üzere altıdır (318). Muvâlât yâni âzanın biri kurumadan diğerini hemen yıkamak vâcib değildir. (319).

Farz olan gusûlü icâbettiren dört şey şunlardır :

1 — (Bakmak, rüyâlanmak, elilemek veyâ her ne sûretle olursa olsun şehvet ile) meninin çıkması. (320).

2 — Sünnet yerinin (müştehat olan kadın veyâ erkeğin) sünnet yerine geçmesiyle, sünnet yeri geçtikten sonra ister inzâl olsun ister olmasın gusül farzdır.

3 — Hayz [kadının aybaşı âdeti]. Bundan temizlenince yıkanmak farz.

4 — Nifas [lohusalık hâli]. Çocuk doğurduktan sonra gelen kandır. Bu da âzamî 40 günde temizlenir, bundan aşağı da her ne zaman kesilirse yıkanmak farzdır. 40 günde temizlenmezse hemen yıkanır; çünkü ondan sonra gelen kan nifas kanı değil, hastalık kanıdır. Hiç bir şeye mâni değildir.

Bunlardan başka hâllerde yıkanmak sünnettir. Cuma ve Bayram günleri, ihrâm giyerken, vakfe ederken yıkanmak gibi. Mekke'ye girerken, teşrik günlerinde vedâ tavafı için, bir kavle göre cünup olmıyarak Müslüman olan kâfir için, cinnetten ayılan, ölü yıkayan için de yıkanmak müstehaptır.

TEYEMMÜMÜN KEYFİYETİ

Suyu aradığı (321) hâlde bulamıyan, yahûd yırtıcı hayvan veyâ insan korkusuyla mahbûs bulunmak gibi bir mâni sebebiyle suya yak-

(317) Hanefî'lere göre gusûlün farzı üçdür: 1) Mazmaza. 2) İstınşak. 3) Bütün bedeni iyice yıkamak.

(318) Hanefî'lere göre ise gusülde olduğu gibi abdestte de niyet farz değildir, tertip de farz değildir, çünkü (vav), tertip için değil mutlak cem içindir. Binâenaleyh ortadan veyâ sonundan da başlasa abdest câizdir.

(319) İmâm Mâlik ile Ahmed ibn Hanbel bunu da farz kabûl ederler.

(320) Hattâ meninin şehvetle çıkması değil, bize göre mahallinden şehvetle ayrılması şarttır. Dışarı çıkarken ister şehvet olsun ister olmasın gusül lâzımdır. Ancak Ebû Yûsuf'un kavline uyularak, ihtilâm olan bir misâfir meni çıkmadan uyanır, karnışını zapteder, şehveti teskin olduktan sonra meni çıkarsa yıkanmıyabilir.

(321) Suyun varlığı şübhe edilen yerlerde her taraftan 400 adım aranır da yokluğu kat'i olarak bilinen yerlerde abes olacağından aramıya lüzûm yoktur.

laşamıyan veyâ mevcûd su kendisinin ve arkadaşının (hattâ köpeğinin) ihtiyâcına kifâyet edebilecek miktarda olması, veyâhûd suyun raiçten fazlaya satılması veyâ bedeninde suyu kullanmağa mâni yaraların veyâ her hangi hastalığın burunması veyâ hastalanması, hastalığın artması ve âzasının donması gibi tehlikeler karşısında suyu istimâlden âciz olursa (su bulurum veyâ iyileşirim ümidiyle) farz vakti girinceye kadar bekler sonra temiz toprağı kasteder. Toprağın temiz ve toz verecek şekilde yumuşak olması lâzımdır (322). Parmaklarını sıkıştırarak ellerini bu temiz toprağa vurur ve her iki eliyle bir defa yüzünü mesheder bu sırada namaz kılmak için teyemmüme niyet eder. Artık sakalının, bıyığının altına tozu isâletmek için uğraşmaz, ancak yüzünün her tarafına elini sürmeye gayret eder, bu da bir defada hasıl olur. Çünkü insanın yüzü iki elinden fazla değildir. İstiabda zannın gâlibi kâfidir. Sonra parmağındaki yüzüğü çıkarır ve bu defa parmaklarını açmak sûretiyle ellerini toprağa vurur, sonra sol elini dört parmaklarının iç kısmını sağ elinin dört parmağının üstüne kor ve arkadan dirseğe kadar iner sonra sol elinin iç kısmıyla sağ kolunun iç kısmını dirsekten baş parmak hizasına kadar sıvazlar, burada da sol elinin baş parmağının iç kısmını sağ elinin baş parmağının üzerine koymak sûretiyle sağ elini, aynı şekilde de sol elini yaptıktan sonra ellerini mesheder, parmak aralarını hilâller, böyle yapmaktaki gâye bu iki abdest âzalarını teyemmüm ile kaplamaktır. Bu şekil zor gelirse bunu iki veyâ daha ziyâde darbe ile yapmakta beis yoktur (323) (gerek gûsûl ve gerek abdestin teyemmümü aynıdır).

Böylece teyemmüm edip farzı kıldıktan sonra dilediği kadar nâfile namaz kılabilir. Eğer iki farzı kılacaksa teyemmümünü tazelemesi uygun olur. Hattâ her farz için ayrı ayrı teyemmüm eder. (324).

(322) Hanefî'lere göre toprak cinsinden olan her temiz şey üzerinde teyemmüm câizdir. Hattâ ortalık karlı bile olsa elbisedeki toz teyemmüm için kâfidir.

(323) Hanefî'lere göre de teyemmüm aynıdır. Teyemmüm maksût olan temizliği sağlamadığı için teyemmümde niyet şarttır. Teferruatta biraz fark varsa da hâiz-i ehemmiyet değildir. Meselâ toprağa sürdü mü elini hemen âzalarına sürmez belki yanlardan baş parmakları birbirine vurarak tozları düşürür, her iki hâlde de parmakları hafif açık tutar. Teyemmümden gâye abdesti hatırlamak, topraktan yaratıldığına nazarı çekmek ve tevâzu göstermektir.

(324) Hanefî'lere göre abdest bozulmadıkça yeniden teyemmüme lüzüm yoktur.

ÜÇÜNCÜ BAB

BEDENDEN ÇIKAN DİĞER MÂDDELERİN TEMİZLENMESİNE DÂİRDİR

Bedenin zâhirine çıkan fuzalât ikiye ayrılır: Birincisi kirler, ikincisi de bedenün cüzleridir.

BİRİNCİ KISIM

KİRLER VE BEDENDEN ÇIKAN RUTÜBETLER

Bunlar sekize ayrılır :

1 — Başta toplanan kir ve bit gibi şeylerdir. Yıkamak, taramak ve yağlanmak sûretiyle başı temizlemek müstehabtır. Bizzat Peygamber Efendimiz zaman zaman başını temizler, yağlar ve tarardı. Kendisi böyle yaptığı gibi bunu da emrederek :

«إِدْهِتُوا غِبَاً»

«Ara sıra yağlanın ve temizlik yapın.» (325) buyururlardı.

Yine Peygamber Efendimiz :

«مَنْ كَانَتْ لَهُ شَعْرَةٌ فَلْيُكْرِمَهَا»

«Saç büyüten, saçına iyi baksın.» (326) buyurmuştur.

Bir gün Peygamberimizin huzûruna saç sakalı karışmış kirli paslı bir adam girdi. Peygamber Efendimiz :

(325) Kaynağı bulunamamıştır.

(326) Ebû Hüreyre'nin sözüdür.

«أَمَا كَانَ لِهَذَا دُهْنٌ يُسَكِّنُ بِهِ شَعْرَهُ؟ ثُمَّ قَالَ: يَدْخُلُ أَحَدُكُمْ
كَأَنَّهُ شَيْطَانٌ»

«Bu adamda saçını yatıştırarak kadar yağ yok mu idi... Vahşi bir mahlûk gibi aranızda girmiş bulunuyor.» (327) buyurmuştur.

2 — Kulak deliğinde toplanan kirlerdir. Kulağı meshetmek bunları izâle eder, fakat kulak içindeki kire ve kulağın ifrâzâtına geçince bunları da hamamdan çıkınca (kulak zarını incitmiyecek şekiide) mülâyemetle temizlemek lâzımdır. Çünkü bu kirin kesâfeti işitmeye de mâni olabilir.

3 — Beyinden inerek burun içinde toplanan kirlerdir. Bunları da istinşak, istinsar yâni buruna su vermek ve sümkürmek sûretiyle temizler.

4 — Dişlerde ve ağız içinde toplanan kirler ve diş sarılıklarıdır. Bunları da yukarıda anlattığımız şekilde mazmaza ve misvâk ile temizler.

5 — Sakalda toplanan kir ve bittir. Bunları da yıkayıp taramak sûretiyle temizler. Meşhûr bir haberde : «Peygamber Efendimizin dâimâ seferde, hazerde ayna ve tarağı yanında bulundurduğu» bildirilmektedir. Ve bu Arab âdetidir. Garib bir haberde de : Kesif sakalı bulunan Peygamber Efendimizin günde iki defa sakalını taradığı bildirilmektedir. Ebû Bekir de böyle idi. Hazret-i Osman yumuşak ve uzun sakallı idi. Hazret-i Ali fazla toplu ve geniş sakallı idi. Sakalları omuz başlarına kadar giderdi. Bundan daha garib bir hadiste de : «Hazret-i Ayşe anlatıyor ki : Resûl-i Ekrem'in kapısına bir cemâat geldi. Bak-tım ki Peygamber Efendimiz su dolu bir kaba eğilerek yâni kabı ayna gibi kullanarak saçını sakalını düzeltiyordu. Bunu görünce: "Ya Resûlâllah, sen de mi süsleniyorsun" dedim. Peygamber Efendimiz:

«نَعَمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مَنْ عَبَدَهُ أَنْ يَتَجَمَّلَ لِإِخْوَانِهِ إِذَا خَرَجَ إِلَيْهِمْ»

«Evet ya Ayşe, cemâat huzûruna ve dostlarının karşısına çıkacak kimsenin süslenmesini Allah sever.» (328) buyurmuştur.

(327) Ebû Dâvûd, Tirmizi ve İbn Hibban, Câbir'den.

(328) İbn Adiyy, münker olduğunu söylemiştir.

Câhiller, temizlik husûsunda Peygamberi diğer insanlara, melekleri bekçilere benzeterek bu temizliği, insânlara karşı bir süslenmek kabûl ederler ki hakîkatten çok uzaktır. Çünkü Peygamber Efendimiz insânları dâvete me'mûrdur. İnsânların tahkîrine mârûz kalmamak için onlara karşı heybet ve vekarlı olması gerekir, gözlerine küçük görünmemek için temiz olması iktizâ eder. Ne çâre ki münâfıklar kendisini küçük düşürmek için her çâreye baş vururlardı. İnsânları Allah'a dâvet eden her âhîret âliminin böyle olması lâzımdır. Yâni nefreti müeddi olmamak için üstü başına, kılık kıyâfetine çeki düzen vermelidir. Bu gibi husûslarda itimâd niyetedir. Zira bu temizlik hadî zâtında bir ameldir. Niyete göre vasıflanır, bu niyetle yapılan temizlik şer'an makbûldür. Kendisine aldırış etmemek ve zühdünü izhâr etmek maksadıyla sakalını kir pas içinde bırakmak ise mahzûrludur. Buna mukabil daha mühim vazife ile meşgûl olup sakalını temizleyecek müsâit vakit bulamaması da mahbûbdur. Yâni sevimlidir.

Bu niyet, kui ile Allah arasında kalmış gizli bir hâldir. Sarraf olan Allahu Teâlâ hakîkati görür ve bilir. Hiç bir sûretle sahtekârlık ona geçmez. Nice câhiller var ki insânlara karşı böyle görünmiye çâuşırken içinde türlü melânetler düşünür de hâlâ niyetinin hayır oiduğunu zanneder. Kıymetli elbiseleri giyen nice âlimleri görürsün ki onlar da bununla bid'atçileri düşürmek, mücâdelecileri susturmak ve Allaha yaklaşmayı kasedtiklerini zannederler. Bunun iç yüzü, kabirlerden insânların kalkacağı, göğüslerde saklı olanların meydana çıkacağı ve bütün gizli işlerin açıklanacağı muazzam günde belli olacaktır. O günde hâlis akçe kalp akçeden ayrılacaktır. Huzûr-ı Rabbü'l-âlemîne arz olacağımız o muazzam günün rezâletinden Hazret-i Allaha sığınırız.

6 — Parmak mafsallarında biriken kirlerdir. Arablar elleriyle yediği ve yemekten sonra ellerini yıkamadıkları için bu ek yerlerinde kirler birikirdi. Peygamber Efendimiz bunları yıkamay; kendilerine emretmiştir.

7 — Parmak ucu ve tırnak aralarındaki kirlerdir. Peygamber Efendimiz bunların temizlenmesini de emretmiştir. (329) Zira tırnaklarını kesmek için Arablarda her dâim makas bulunmazdı. Bu sûretle tırnak araları pislik ile dolardı. Peygamber Efendimiz, tırnak kesmek, koltuk ve kasık aralarını temizlemek için kendilerine âzamî olarak kırk gün mühlet vermiştir. (330) Fakat kirlendiği vakit hemen tırnakların temizlenmesini de emir buyurmuştur. (331)

(329) Ahmed, İbn Abbâs'dan rivâyet etmiştir.

(330) Enes'den rivâyet etmiştir.

(331) Taberânî'den.

« وَجَاءَ فِي الْأَثَرِ « أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَبَطَّ الْوَحْيَ فَلَمَّا هَبَطَ عَلَيْهِ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَهُ : كَيْفَ نَزَلَ عَلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَغْسِلُونَ بَرَاجِمَكُمْ وَلَا تَنْظِفُونَ رَوَاجِبَكُمْ وَقُلْحًا لَا تَسَاكُونَ ؟ مُرَأْمَتَكَ بِذَلِكَ »

«Peygamber Efendimiz vahyin geciktiğini, bir zaman arası kesildiğini gördü. Cebrail Aleyhi's-selâm geldiğinde, (bittabi Peygamber Efendimiz sebebini sormuştu. Bunun üzerine) Cebrail: Nasıl gele-yim? Siz parmaklarını orta boğumlarını yıkamaz, el ayasına bitişen mafsallarını temizlemez, dişleriniz sarardığı hâlde onları misvakla-maz, yıkayıp temizlemezsiniz? İşte bunları temizlemeyi emret.» (332) demiştir (Bu hadis yukarıda geçmiştir.) Ayrıca «öff» ile tırnak temiz-liğini de emretmiştir. Hattâ Kur'an-ı kerim'de : «Onlara öff bile deme.» (17 - İsrâ: 23) âyet-i celilesinin bir mânâsı da, tırnaklarındaki kirler-den dolayı onları ayıplamayın veyâhüd onları o kirler için eziyetlen-dirmeyin demektir. Ayrıca kulak kirlerini de temizlemeyi emretmiştir.

HAMAMA GİRMEK

8 -- Sekizincisi de ter ve toz vâsıtasıyla bedende toplanan kirler-dir. Bunları da hamam temizler. Binâenaleyh hamama girip yıkan-makta beis yoktur. Sahâbe-i Kirâm Şam hamamlarına girip yıkan-mışlardır. Hattâ bazıları: «Hamam ne güzel şeydir, insanın bedenini kirden temizlediği gibi, hararetiyle de cehennem ateşini hatırlatır.» demişlerdir. Bu söz Ebü'd -Derdâ ve Ebü Eyyüb Ensâri Radiyallahü Anhümâ'dan rivâyet edilmiştir. Diğer bazıları da «Hamam ne fenâ yer-dir. Halk arasında mahrem yerlerin açılmasına ve hayânın izâlesine sebebiyet verir» demişlerdir. Birinci ifâde hamamın faydalarını, ikinci ifâde de mahzûrlarını anlatmış olur. Mahzûrlardan kaçınmak şartiy-le istifâdesinde beis yoktur. Fakat hamama girenin vâcib ve sünnet olarak bazı vazifeleri vardır.

(332) Yukarıda geçmiştir.

HAMAMA GİRENE VACİB OLAN ŞEYLER

Hamama giren zata, ikisi kendi mahrem yeri, ikisi de diğerlerinin mahrem yerine âit olmak üzere dört vacib vardır.

Kendi mahrem yeri ile alâkalı olan vacibler:

1 — Avret yerini açmamak ve kimseye göstermemek.

2 — Göbeğinden diz kapağının altına kadar olan bu mahrem kısmına başkasının elini değdirtmemek yâni tellâğa buraları öğdurmak, bu kısmı kendi eliyle temizlemek lâzımdır. Diğer kısımlarını yâni dizden aşağı ve göbekten yukarısını öğdurabilir.

Başkasının mahrem yeri ile alâkalı vaciblere gelince :

1 — Başkasının avret yerine bakmamak.

2 — Şâyet avret yeri açılmışsa kapamasını tavsiye etmek.

Çünkü İslâm dîninde nehy-i münker vacibtir. Binâenaleyh hamamda insânlar arasında keşf-i avret eden kimseye sükût etmek uygun değildir. Ancak, hakaretle karşılaşılacak yeni bir hâdise olacağını sezerse o zaman sükûtu tercih edebilir. Yoksa "Biliyorum dinlemez, söz tutmaz" demek bir değer taşımaz. Çünkü sözlerin gönüller üzerinde te'siri vardır. Açıklığın çirkinliği ve azâbı mücib olacağı nezâketen ifade edildiği takdirde, hatâsını anlayıp dönenler olur, bunun için bu tavsiye terkedilmemelidir. İşte bu gibi sebeplerden bu zamânda hamama gitmemek daha uygundur; çünkü bu devirde (Gazâlî'nin devrinde) hamama girip de yasak olan avret yerini görmemek imkânsız gibidir. (Bu cihette riâyet edenler yok denecek kadar azdır.) Bilhâssa göbek altından kasık başına kadar olan kısmı insânlar avret saymaktadır. Halbuki şeriat bunu haram saydı ve avret yerine ilhak etti. Bu sebepten hamamı kendisi için kapatmak müstehabtır. Hattâ Beşir bin Hâris: «Yalnız bir dirhemi olsa da onu verip hamamı kendisi için kapatan şiddet göstermiş sayılmaz.» demiştir. (Kendisi hamama gireceği zamân böyle yapardı). (Abdullah) İbn Ömer hamama girdiği vakit iki peştemal kullanırdı. Başkasını görmemek için birisini yüzüne alır ve duvar tarafına dönerdi. Hattâ bâzıları da bu düsturu kabul etmek şartıyla hamama girmekte beis yok demişlerdir. Yâni iki peştemal kullanır, birisini beline bağlar diğerini de gözüne (bu sûretle hem kendi avret yerini korumuş ve hem de başkasını görmemiş olur.)

HAMAMA GİRMENİN SÜNNETLERİ

Hamamın on kadar sünneti vardır:

1 — Tahsîn-i niyet: Yâni terleyip, parlayıp temizlenip, dünyâ süsü, ziynet ve hevâsını değil, belki temiz olarak namaz kılmaya niyetle yıkanmak.

2 — Hamâm ücretini peşin ödemek, kendisinin ne vereceği, hamamcının ne istiyeyeceği meçhûl olduğu için hamama girmeden parayı ödemek; bu şüpheyi kaldırmasiyle huzuru sağlamış olur.

3 — Sol ayağıyla hamama girmek.

4 — Girerken «Bismillâhirrahmanirrahim. Pisliklerin her cinsinden ve kovulmuş şeytanın şerrinden Allaha sığınırım» demek.

5 — Hamâmın tenhâ zamânını seçmek, hattâ mümkün ise hamamı kapatmak. Çünkü hamamdakilerin hepsini dindar, setri-i avrette riâyet eden terbiyeli insânlar olduğunu kabul etsek bile çıplak bedenlere bakmak bir nevi hayâsızlık şâibesini doğurur. Bununla beraber iş karşılaştığı muhtelif bedenlerden avret mahallerini tasavvura kadar gidebilir, aynı zamanda yıkanırken mahrem yerlerin açılması ve gözlerin oraya gitmesi de mümkündür. Hattâ bu sebepten (Âbduliah) İbn Ömer, hamâmda gözlerine de perde tutmuştur.

6 — İlk girişte sağ sol omuzlarını yıkamak.

7 — Terlemeden kurna başına yâni hamâmın en sıcak yerine girmek.

8 — Suyu lüzûmundan fazla isrâf etmemek, çünkü zımnen o kadarına me'zûndur. Lüzûmsuz kurnaları akıtmak ve bilhassa sıcak suyu isrâf etmek hamâmcının canını sıkacağında şüphe yoktur.

9 — Hamamda cehennemden harâretini ve burada bir saat mahbûs kalsa hâlinin ne olacağını düşünerek bununla cehennem arasında bir mukaayese yapmak. Çünkü dünyâda cehenneme nisbeten benzeyen hamamdır. Çünkü altı ateş üstü karanlıktır. O cehennemden Allaha sığınırız. Belki akli başında olan bir ân âhiretten gaflet etmez, çünkü varacağı ve duracağı yer orasıdır. Hamâmda gördüğü su, ateş, soyunmak, tellâğa teslim olmak gibi her şeyden ibret ve ders ılmalıdır. Herkes kabiliyetine göre görür ve anlar.

Her tarafı mâmûr ve mefrûsâtı mükemmel olan bir eve, manifaturacı, dülger, inşaatçı ve dokumacının girdiğini kabul etsek, manifaturacı evdeki kumaşlara ve onların kıymetlerine, dokumacı bunların dokunuş şekillerine, dülger evin çatı şekline ve marangoz kısmına, inşaatçı evin duvarlarına ve inşaat şekline baktıkları gibi, âhiret yolcuları da gördükleri her şeyden âhiret için ibret dersi alırlar. Hattâ her şeye ibret nazariyle bakar. Karanlığa bakınca kabir karanlığını, yılanı görünce cehennem yılanlarını, korkunç ve çirkin sûret görünce zebanileri, korkunç ses duyunca da İsrâfil'in sûra üfürmesini, güzel şey gördüğü zamân cennet ni'metlerini, sokakta veyâ evde red ve kabul seslerinden birisini duyduğu vakit hesâbtan sonra red veyâ kabul olacağını hatırlar ve düşünür. Akli başında olan kimsenin bunlardan daha mühim düşünceleri ne olabilir? İnsânı bu gibi düşüncelerden alı-

koyan dünyâ meşgalesidir. Halbuki dünyânın muvakkat hayâtiyle, âhiretin ebediyetini düşünen kimse eğer basireti kör, kalbi gâfil değilse dünyâ hayâtını küçümsiyeceğinde şüphe yoktur.

10 — Hamâma girerken selâm vermemek, şâyet selâm verilirse başkasının îâdesini beklemek ve kendisi sükût edip redd-i selâm etmemektir. Ancak dilerse «âfiyet olsun» der. İçeri girenin, âfiyet olsun deyip musafaha etmesinde beis yoktur. Fazla konuşmamak da hamamın âdâbındandır. Aşikâre Kur'ân okumaz, Eüzü besmele getirebilir, akşama yakın ve akşam ile yatsı arası hamâma girmemelidir. Çünkü bu vakitler şeytanların her tarafa dağıldıkları vakitlerdir.

HAMÂMDA TELLÂGA OĞDURMANIN CÂZİYYETİ

Hamâmda başkasının kendini oğmasında beis yoktur. Bu, Yusuf bin Asbat'tan nakledilmiştir. Şöyle ki: «Dostlarından olmıyan bir zâtin kendisini yıkamasını vasiyet etti. (Sebebini sorduklarında) O, beni hamâmda yıkamıştır. Çok sevdiği bu işi mükâfat olarak ona vasiyet ediyorum» demiştir. Bunun cevâzına delâlet eden, sahâbenin şu rivâyeti de vardır:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ مَنْزِلًا فِي بَعْضِ أَصْفَارِهِ
فَنَامَ عَلَى بَطْنِهِ وَعَبْدٌ أَسْوَدٌ يَغْمِزُ ظَهْرَهُ فَقُلْتُ: مَا هَذَا يَا
رَسُولَ اللَّهِ؟ إِنَّ النَّاقَةَ تَقَحَّمْتُ بِبِي»

«Peygamber Efendimiz bir yolculuğunda bir yere indi, yüzü koyun yattı ve siyah kölelerinden bir tânesi sırtını oğuyordu. Dedim ki ne oldu ya Resulâllah? Resûl-i Ekrem: Deve düşürdü beni de...» (333) buyurdu. (Taberânî zayıf senet ile İbn Ömer'den rivâyet etmiştir.) (Bu hadis lüzûmunda başkasının sırtını oğmasında mahzûr olmadığını ifâde eder.)

Yıkandıktan sonra nâil olduğu bu temizlik ni'metine karşılık Allaha şükretmeli; çünkü soğuk günlerde sıcak su, Allahtan istenen ni'metlerdendir. İbn Ömer (Radiyahallahu Anh) «Hamâm sonra icâd edilen ni'metlerdendir» demiştir. Bütün bu anlattıklarımız dîni faydalar dır.

(333) Taberânî, Ömer'den,

Tıbbî faydalarına gelince : Hamâm, insânı cūzzam hastalığından korur. Yine denildi ki safranın acılığını giderir. İnsânın rengini cilâlandırır ve cinsî kudreti arttırır. Yine denildi ki kış mevsiminde hamamda ayakta iken su dökünmek ilâç içmekten daha faydalıdır. (334) Yine denildi, yaz mevsiminde hamamdan sonra biraz uyumak ilâç içmeye muadildir, hamamdan çıkarken ayakları soğuk su ile yıkamak, insânı ayak sızılarından korur. Buna mukabil hamamdan çıkarken başa soğuk su dökmek veyâ içmek mekrûh ve zararlıdır. Bu anlattıklarımız erkeklere dair hükümlerdir.

Kadınlara gelince, Peygamber Efendimiz :

« لَا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ أَنْ يَدْخُلَ حَلِيلَتَهُ الْحَمَّامَ وَفِي
الْبَيْتِ الْمُسْتَحَمِّ »

«Evinde hamâmı olan kimsenin, âilesinin hamâma gitmesine müsaade etmesi helâl olmaz.» buyurmuştur.

İnsânların dilinde meşhûr olan hadis :

« أَنَّهُ حَرَامٌ عَلَى الرَّجَالِ دُخُولُ الْحَمَّامِ إِلَّا بِمِثْرٍ وَحَرَامٌ
عَلَى الْمَرْأَةِ دُخُولُ الْحَمَّامِ إِلَّا نَفْسَاءً أَوْ مَرِيضَةً »

«Erkeklere peştemalsız hamama girmek haram, kadınlara nifas ve hastalıktan başka hâllerde hamâma girmek haramdır.» (335) hadisidir. Hazret-i Ayşe bir hastalıktan hamama girmiştir. Eğer bu gibi zarûret dolayısıyla hamâma girmesi gerekiyorsa baştan aşağı kendini örten bir peştimal kullanmalı (ve yabancı kadınların girmeyeceği tek bir odada soyunmalıdır); keyfi olarak hamama gidecek kadına bu fenâ hareketinde iştirâki bakımından erkeğin kadına hamâm ücreti vermesi mekrûhtur.

(334) Şûrih Zehidi diyor ki: «Dâimâ ayakta su dökünmek, otururken su dökünmekten daha faydalıdır. Şu kadar ki namahremden sakınmak ve suyun sıçrayışından korunmak şarttır. Hamamda biraz toplandıktan sonra ayakta su dökünmek nâfi, kış mevsiminde ise daha yararlıdır.» (Hattâ Peygamberimizin hamamda böyle yaptığı rivâyet edilmiştir. - Mütercim.) Her hâlde bu fayda idrar yollarıyla alâkalı olsa gerek.

(335) Nescî ve Hâkim, Câbir'den.

İKİNCİ KISIM

BEDENDE HÂDİS OLAN BEDENİN CÜZLERİNİ TEMİZLEMELİK

Bunlar da sekizdir :

SAÇLAR

1 — Baş saçı, temizliği murad eden kimsenin saçını traş etmesinde beis olmadığı gibi, yağlayıp tarayan ve temiz saklıyanlar için saç taşınmasında da beis yoktur; ancak bayağı kimselerin yaptığı gibi bâzısını traş edip bâzısını bırakması veyâ bazı ekâbirin yaptığı gibi örgüçler yapıp sağa sola sarkıtması uygun olmaz, çünkü böyle yapmakla ekâbirden olmadığı hâlde kendisini ekâbir göstermiye çalışmış olur.

BIYIKLAR

2 — Bıyıklar : Peygamber Efendimiz :

«قُصُّوا الشَّارِبَ، وَفِي لَفْظِ آخِرٍ: جُزُّوا الشَّوَارِبَ، وَفِي لَفْظِ آخِرٍ:
حُقُّوا الشَّوَارِبَ وَاعْفُوا اللَّحَى»

«Bıyığı kısaltın, diğer bir tâbir ile “bıyıkları kesin”; diğer bir ifade ile de bıyığınızı dudaklarınız etrafında bırakın, fazlasını kesin, sakalınızı azad edin.» (336) buyurmuştur.

Bir şeyin hufafı onun etrafı demektir. Nitekim âyet-i kerîmede buyuruluyor:

«وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ»

«Ve görürsün ki melekler arşın etrafını ihâta ederler.» (39 - Zümer : 75)

Peygamberimiz bir sözünde de :

«Uhfû» buyurmuştur ki, bu tamamen bıyığı kazıtmak mânâsındadır.

«Haffû» ise kısaltmak yâni dudak sarısı görülecek şekilde kısaltmak demektir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîmde :

(336) Buhârî ile Müslim, İbn Ömer'den.

«إِنَّ يَسْأَلُكُمْ فِيهَا فَيَظْهَرُ عَلَيْكُمْ فَجَنِّبُوا»

«Eğer o sizden bütün malınızı infâk etmenizi istese cimrilik eder ve gönül hoşluğuyla vermezsiniz.» buyurulmuştur. Sahâbenin bıyık tıraş ettiklerini bildiren bir haber mevcûd değildir. Ancak ona yakın derecede kısaltnmış oldukları sahâbeden nakledilmiştir. Nitekim tâbiünden birisi, bıyıklarını bu derece kısaltan bir zâtı görünce "Peygamberimizin eshâbını bize hatırlattın" dedi. Mugire b. Sa'be (337) diyor ki: Peygamber Efendimiz bıyıklarımın uzadığını gördü ve misvâk'ın üzerinde kalan kısmını kes bu şekilde bıyıklarını kısalt buyurdu (yani dudaklarından aşağı sarkanı kes kökünden kazınmaya lüzüm yoktur.)

Bıyıkları yanlara doğru uzatmakta beis yoktur. Hz. Ömer (R.A.) ve diğerleri bıyıklarını yanlara doğru uzatmışlardır. Çünkü onlar ağza örtmez, yemek bulaşığı onlara takılmaz. Resûl-i Ekrem'in :

«اعْفُوا اللَّحَى»

«Sakalınızı âzâd edin.» hadisi sakalınızı uzatın mânâsındadır. Haberde vârid oldu ki:

«أَنَّ الْيَهُودَ يَعْفُونَ شَوَارِبَهُمْ وَيَقْصُونَ لِحَاهِمُ فَخَالَفُوهُمْ»

«Gerçek, Yahudiler bıyıklarını uzatır sakallarını kısaltırlar. Onlara muhâlefet edin.» (338)

Bâzi âlimler bıyık kesmeyi mekrûh ve bid'at saymışlardır.

KOLTUK TEMİZLİĞİ

3 — Koltuk altında biten tüyleri âzamî kırk günde bir yolmak ve tıraş etmek müstehabdır. İlk temizliğe yolmak ile başlarsa sonra yolmak kolay olur. Fakat tıraşa alıştırılan için tıraş da kifâyet eder. Ar-

(337) Hudeybiye'de bulunmuş Sakafî kabilesine mensûb bir Sahâbidir. Bir kaç defa Küfe valiliğinde bulunmuş, zekâ ve dehâsiyle darb-ı mesel olmuştur. Kendisinden, oğulları Urve, Şuaybi ve Ziyad İbn Alâka hadis rivâyet etmişlerdir. Hicri 50 yılında vefât etmiştir. (Allah rahmet etsin).

(338) Ahmed, Ebû Umâme'den.

tık yeniden yolmakta eziyet vardır, gâye eziyet değil, tüyler arasında kir bulundurmamak ve onları temizlemektir. Tıraş da bu işi sağlar.

KASIK TEMİZLİĞİ

4 — Toz veyâ tıraş sûretiyle kasıkları da âzamî kırk günde bir temizlemek sünnettir.

TIRNAK TEMİZLİĞİ

5 — Tırnakları kesmek müstehabdır, çünkü onlar uzayınca ellerde çirkin manzara arzettiği gibi, içerisinde kir ve pislikler de toplanır. Peygamber Efendimiz bir mübârek sözünde:

« يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَلِّمْ أَظْفَارَكَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَتَمَعَّدُ
عَلَى مَا طَالَ مِنْهَا »

«Yâ Ebâ Hüreyre, tırnaklarını kes, muhakkak şeytan uzayan tırnaklar üzerinde oturur.» (339) buyurmuştur. Tırnakların altındaki kir, abdestin sıhhatine mâni değildir. Çünkü bu kir suyun deriye hülûlüne engel olamaz. Aynı zamanda zarûret dolayısıyla bunda müsâ-maha vardır. Bilhassa bedevî ve köylü erkeklerin tırnaklarında, ek yerlerinde, el ve ayak üstlerinde toplanan kirlerde müsâ-maha daha çoktur (çünkü bunlar yağdan değil, toz ve kirdendir.)

Peygamber Efendimiz onlara tırnaklarını kesmeyi emreder. Tırnak altında biriken kirlerden dolayı onları muâheze ederdi. Fakat namazı îâde ile emir buyurmazdı. Eğer namazı îâde ile emir buyursaydı bu, tırnak kirini temizlemekte şiddeti iktizâ ederdi. (340)

TIRNAKLARI KESMEKTE TERTİB

Tırnakları kesmek için kitâblarda bir tertib bulamadım, ancak Peygamber Efendimiz tırnaklarını keserken sağ şahadet parmağın- dan başlayarak baş parmağında, sol elinin de küçük parmağında baş- layarak yine baş parmağında bitirdiğini işittim. (341) Bu rivâyeti mâ-

(339) Hatib, Câbir'den.

(340) Hanefilere göre de suyun deriye vüsûlüne engel olmıyan kir, abdeste mâni değildir, ancak tırnak uzar ve altına su geçmiyecek şekilde parmağın ucundaki deriyi kaplarsa o zamân abdeste mâni olur.

(341) Bu rivâyetin aslı bulunamamıştır.

nâ bakımından düşündüğüm zaman doğru olduğunu kabûl ettim; zira bu gibi mânâlar evvelâ nübüvvet nûru ile (yani ondan feyz almakla) bilinir, basiret sâhibi anlayışlı âlimler ise kendilerine böyle bir haber geldiği zamân onu akıl yolu ile incelerler; her şeyi olduğu gibi bilen ancak Allahu Teâlâ'dır. Benim bu husûsta anladığım şu ki, el ve ayak tırnaklarını kesmek lâzım ve el, ayaktan şerefli olduğuna göre elden başlamak gerekir.. Sağ elin sol eiden şerefli olması sağ elden başlamağı iktizâ eder. Tevhidi işâret etmesi bakımından sağ elin de en kıymetli parmağı şahâdet parmağı olduğuna göre şahâdet parmağından başlaması uygun düşer. Ondan sonra da onun sağındaki parmağı temizlemek muvâfıktır. Çünkü şeriat, temizlikte dâimâ sağdan başlayıp devâm etmeyi tercih eder. Elin dış kısmını yere koyunca şahâdet parmağı sağ taraf olur, sonra avuç içini yere çevirirsen şahâdet parmağının sağında orta parmak gelir. El tabiatı üzerine terkedilince de yine iç kısmı yere meyleder, çünkü sağ sola doğru hareket eder. Hareketin sola doğru devâmı için elin dış kısmının üstte bulunması iktizâ eder. Tabiatın iktizâ ettiği ise evlâdır. Aynı zamanda el avuçlarını bir araya getirdiğin vakit parmaklar bir halka teşkil eder. Sağ elin şahâdet parmağından başlayınca sol elin şahâdet parmağında sona ermek iktizâ eder ki buna göre de sol elin küçük parmağından başlayarak baş parmağında nihâyete erdirmek uygun olur. Bu vaziyete göre sağ elin baş parmağı kalmış oluyor. En son olarak onu kesmekle tırnak kesme işini sona erdirmiş olur. El ayalarını bir yer üzerine kor da böyle bir halka meydana getirir dememiz, tırnak kesmekteki sırayı anlatmak içindir. Şüphesiz bunu bu şekilde ifâde, bir elin iç kısmını diğer elinin üstüne yahûd ellerinin dış kısımlarını birbiri üzerine kor demekten daha güzeldir. Çünkü tabiatında kabûl ettiği el içlerinin bir araya gelmesini iktizâ eder.

Ayak tırnaklarına gelince: Eğer bunlarda Peygamberimizden bir rivâyet mevcûd değilse, benim zevkimi okşıyan, abdest alırken parmakları aralamakta olduğu gibi sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sol ayağın küçük parmağında bitirmektir. Çünkü el tırnaklarında anlattıklarımız ayaklarda tatbik edilmez. Zira ayakta şahâdet parmağı diye bir şey yoktur. Bu ayak parmakları yerde dizilmiş bir saf gibidir. Bu safın sağ tarafından başlar bunları bir halka diye takdir etmeği zevk-i selim red eder. Fakat eller böyle değildir. İşte tertîbtteki bu incelikler, nübüvvet nûru ile bir anda bulunur. Bunu bulmakta güçlük bizim gibilere mahsûstur. Hattâ ilk önce bizden sorulsa kolaylıkla bu tertîbi bulamazdık; fakat Peygamber Efendimizin işini ve işindeki tertîbini hatırladığımız zamân, Peygamberimizin izahı ve hükümün şahâdeti ve mânâya işâret etmesiyle bize de o mânâyı anlamak kolaylaşmış olur.

Ey hakikat yolcusu! Peygamber Efendimizin bütün iş ve hareketlerinin muvâzenesiz, kanun-ı İlâhî ve tertîb-i Rabbânî dışında olduğunu sanma, çünkü gelişi güzel hareket etmek cereyanına kapılıp gitmek behâim işidir. Hareketleri bir muvâzene ile yürütmek Allah dostlarının seciyesi, ahlâk ve tabiatlarıdır. İnsanın irâde ve hareketleri kanun-ı İlâhî'ye ne kadar uygun ve mühmel olmaktan uzak olursa, o nisbette evliyâ ve enbiyâ mertebesine yükselmiş ve o derece Allaha yaklaşmış olur. Çünkü Peygamber'e (S.A.V.) yaklaşan Allaha yaklaşmıştır. Binâenaleyh yakına yakın olan, uzakta olana nisbetle yakındır. İşlerimizin yularının, nefis vâsıtasıyla şeytanın eline geçmesinden Allaha sığınırız.

PEYGAMBERİMİZİN SÜRME KULLANMASI

Peygamber Efendimizin sürme kullanmasından ibret al:

«فَإِنَّهُ كَانَ يَكْتَحِلُ فِي عَيْنِهِ الْيُمْنَى ثَلَاثًا وَفِي الْبُسْرَى اثْنَيْنِ
فَبَدَأَ بِالْيُمْنَى لِشَرَفِهَا»

«Peygamber Efendimiz sağ gözüne üç, sol gözüne ise iki sürme çeker ve şerefli olduğu için sağdan başlardı.» (342)

Sağı üç solu iki yapması hepsinin tek olması içindir. Allahu Teâlâ tek olup sevdiği için teklerin fazileti vardır. İlâhî evsâftan ayrılmak kula yakışmaz. Sol göze tek sürme kalacağı ve kifâyet etmiyeceği için yalnız üç sayısı ile yetinmemiştir. Sağ göze üçü tahsis, sağın faziletine binaendir.

Şâyet, iki sayısı çift olduğu hâlde sol gözü neden ikide bıraktı? dersin :

Deriz ki: Bunda zarûret vardır, çünkü her ikisini tek yapsa yekûn yine çift olur. Zira tek, tek ile çifttir. Halbuki teke riâyet her ikisinde birden aranır. Çünkü bunların ikisi bir hükümde olduğu için ayrı ayrı teke riâyetten hepsinde birden teke riâyet daha uygun düşer. Ayrı ayrı her göze tek olarak 3 sürme çekmenin de abdeste nazaran yolu vardır. Bu da hadis-i sahihte vardır ve evlâ olan da budur. (İşte Peygamber Efendimiz bütün işlerini böyle bir nizâm ve intizâm içinde yürüttü.) Eğer harekâtında riâyet ettiği incelikleri anlatmaya çalışırsak iş uzar. Duymadıklarını duyduklarına kıyas et.

Bilmiş ol ki, kendisiyle Peygamber arasında yalnız nübüvvet farkı kalacak derecede şeriatın bütün inceliklerini anlamadan, bir âlim.

(342) Taberâni. İbn Ömer'den.

Peygamber vârisi olamaz. Bu da verese ile asıl mal sâhibini ayıran bir alâmettir. Zira muris yâni asıl mal sâhibi malı kazanıp dilediği gibi tasarruf eden kimsedir. Vâris ise, kazanmamış, ona mâlik olmamış ancak murisin kazandığı mala öldükten sonra intikal suretiyle mâlik olan kimsedir. Daha ince ve derin olanlarına nisbetle kolay sayılan bu gibi mânâları ilk önce ancak Peygamberler anıyabilir. Sonra da Peygamberlerden bu mânâları ancak onların vârisleri olan ilim adamları alabilir.

GÖBEK KESMEK VE SÜNNET OLMAK

6 - 7 — Altı ve yedincisi de göbek kesmek ve sünnet olmaktır. Göbek daha ilk doğuşta kesilir. Sünnet olmıya gelince: Mutad olarak Yahudiler yedinci günde sünnet olurlar. Onlara muhâlefet edip çocuk kuvvetleninceye kadar tehîr daha makbûl ve tehlikeden daha sâlimdir. Peygamber Efendimiz bir hadisinde :

«الْخِتَانُ سُنَّةٌ لِلرِّجَالِ وَمَكْرَمَةٌ لِلنِّسَاءِ»

«Sünnet olmak erkeklere sünnet, kadınlara ise fazilettir.» (343)

Kadını sünnet etmekte mübalâğa edilmemelidir. Kadınları sünnet eden Ümmü Atiyye'ye hitâben Peygamber Efendimiz :

«يَا أُمَّ عَطِيَّةَ أَشْمِي وَلَا تَنْهَكِي فَإِنَّهُ أَسْرَى لِلْوَجْهِ
وَأَحْظَى عِنْدَ الزَّوْجِ»

«Ey Atiyye, yufkadan sünnet et, derin gitme, çünkü yufka sünnet etmek (kanın üste çıkmasıyla) yüzü güzelleştirir ve zevci için daha zevkli olur.» (344) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz bu mânâyı Arapçada son derece i'câz ve ihtisâr ile edebe uygun bir şekilde kinaye yoluyla ifâde buyurmuştur. Peygamberimizin kinâye kullanmaktaki bu fesahatine ve asıl gâyesi âhuret olan nûr-ı nübüvvetin dünyâlıkta da nasıl kendisini gösterdiğine bir bak. Kendisi ümmî olduğu hâlde lâzım olan dünyâ mesâlihi de kendisine keşfedildi. Eğer bunları bilmeseydi zararlı olması korkulurdu. O'nun gönderilmesi sâyesinde dün-

(343) Ahmed ve Beyhaki.

(344) Hâkim ve Beyhaki, Dahhak b. Kays'den.

yâ ve âhret ihtiyâçlarını bir araya toplamak için O'nu âlemlere rahmet olarak gönderen Allahu Teâlâ'yı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Salât ve selâm O'nun üzerine olsun.

SAKAL

8 — Sakaldan uzayan kısımlar : Bu mevzûu sona almamızın hikmeti sakalın sünnet ve bid'atlarını anlatmak içindir. Zira anlatılacak mevzûa uygun yer burasıdır. Sakalın uzayan kısımları hakkında ihtilâf edilmiştir. Bâzıları kabzadan fazlasını kesmekte beis yok dediler. Nitekim (Abdullah) İbn Ömer ve sahâbeden bir çokları böyle yapmışlar, Eş - Şu' bâ ve İbn Sîrin gibi zâtlar da bunu güzel görmüşlerdir. Buna mukabil Hasan-ı (Basrî) ve Katâde bunu da mekrûh saymış ve Peygamberimizin :

«Sakalı affedin.»

hadisine dayanarak tamâmen affedilmesini daha güzel bulmuşlardır. Eğer yüzün her tarafını istilâ etmezse bu şekil lâfz-ı hadîse daha uygundur. Aksi hâlde fazla uzayan şakal yüzün manzarasını bozar, milletin eğlencesini müstelzim olur. Bundan kaçınmak için sakalı kabza miktarına indirmekte beis yoktur. Nitekim (Kûfe fakihlerinden İbrâhim Neha'î) : "Akli başında olduğu hâlde sakalını fazla uzatıp orta derecede bulundurmıyan kimseye şaşarım." demiştir. Zira her şeyde orta dereceye riâyet güzeldir. Bunun için bâzı edîbler: "Sakal uzadıkça akıl azalır" demişlerdir. (Sakal fazla uzamazsa hâli üzere terkedilir. Eğer yüzün güzelliğini bozacak, göze batacak ve dedikoducuların diline dolanacak şekilde uzuyorsa kabzadan fazlası kesilir.)

FASIL

Sakalda bâzısı bâzısından daha şiddetli olmak üzere 10 tâne mekrûh vardır :

1 — Siyaha boyamak (sakalını ilk siyaha boyayan Mısır Firavunlarıdır),

2 — Kükürt ile beyaza boyamak,

3 — Sakalı yolmak,

4 — Ağaranları yolmak,

5 — Sakalı kısaltmak,

6 — Sakalı uzatmak,

7 — Gösteriş için süslemek,

8 — Güyâ zâhid olduğunu göstermek için sakalını karmakarışık ve toz içinde bırakmak,

9 — Siyahlığına bakıp gençliği ile övünmek, aklığına bakıp yaşlılığı ile böbürlenmek,

10 — Gerçek sâlihlerden olmadığı hâlde kendisini onlardan göstermek için kırmızı veyâ sarıya boyamak.

1 — Siyaha boyamak : Peygamber Efendimiz bundan menetmiştir. Nitekim bir hadîsde :

« خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشُيُوخِكُمْ : شَرُّ شُيُوخِكُمْ
مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ »

«Gençlerinizin en hayırlısı kendisini yaşlılara benzeten, ihtiyarlarınızın en fenâsı da kendisini gençlere benzetendir.» (345) buyurmuştur. Gençlerin yaşlılara kendilerini benzetmesi, sakallarını ağartmaları demek değil, ağır başlı olmaları demektir. Diğer hadis-i şerifte :

« مُوَخِضَابُ أَهْلِ النَّارِ »

«Siyah, cehennem ehlinin boyasıdır.» buyurmuştur. Diğer ifâde ile de :

« الْخِضَابُ بِالسَّوَادِ خِضَابُ الْكُفَّارِ »

«Siyah ile boyamak, küffar boyasıdır.» (346)

Hazret-i Ömer'in vakt-i hilâfetinde sakalını siyaha boyayan bir adam bir kadın ile evlendi, sonra boya dökülüp sakal ağarmıya başlınca, kadının tarafı (aldandıklarını iddiâ ederek) Hazret-i Ömer'e (R.A.) mürâcaat ettiler, Hazret-i Ömer: "İhtiyarlığını gizlemekle bunları aldattın" diyerek kendisine cezâ verdi ve kadını ayırdı. Denildi ki sakalını ilk siyaha boyayan, mel'un Mısır firavunudur. İbn Abbas (R. A.) Peygamber Efendimizden rivâyet ederek şöyle buyurmuştur:

(345) Taberâni.

(346) Taberâni ve Hâkim, İbn Ömer'den.

«يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يُخَضَّبُونَ بِالسَّوَدِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ
لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ»

«Âhir zamânda güvercin kursağı gibi sakalını siyaha boyayan bir takım insânlar gelecek, bunlar cennet kokularını tadamayacaklardır.» (347)

2 — Kırmızı ve sarıya boyamak: Savaş meydanlarında ihtiyar görünmemek maksadiyle sakalı kırmızı veyâ sarıya boyamak câiz ise de bu maksat dışında güyâ dindarlığını göstermek için bu şekilde boyaması mezmûmdur. Peygamber Efendimiz:

«الْصُّفْرَةُ خِضَابُ الْمُسْلِمِينَ وَالْحُمْرَةُ خِضَابُ الْمُؤْمِنِينَ»

«Sarı boya Müslümanların, kırmızı ise mü'minlerin boyasıdır.» (348) buyurmuştur. Onlar sakallarını kırmızı yapmak için kına ile, sarı yapmak için de "haluk" denen bir koku ve "kütüm" denen bir ot yaprağını katarak boyarlardı. Hattâ bazı âlimler savaş için sakallarını siyaha boyamışlardır. Gâye bu olup şehevî bir his olmayınca sakalı siyaha boyamakta da beis yoktur.

3 — Sakalı ağartmak: Hatırı sayılmak, şahadeti kabûl ve büyüklerden rivâyeti tasdik edilmek, gençlere üstünlük taslamak ve fazla yaşamak insânı fazilet sâhibi yapar zanniyle kendisini yaşlı göstermek için sakalını kükürt ile ağartmak da mekrûhtur. Çok yaşamak câhile cehâletten başka bir şey arttırmaz. İlim, aklın mahsûlüdür. Akıl ise fıtridir, yaşın ondan bir şey arttırmadığını bilmez. Yaradılıştaki ahmak olanların yaşadıkça ahmaklığı artar, çok yaşlı âlimler, genç âlimleri öne geçirir. Nitekim Hazret-i Ömer, genç yaşta olan (Abdullah) İbn Abbas'ı bir çok büyük sahâbeden öne geçirir ve onların yanında bile, dinî mes'eleleri ondan sorardı. (Allah cümlesinden râzı olsun). Hattâ İbn Abbas (R.A.) "Allahu Teâlâ ilmi insana gençliğinde verir, hayrın hepsi gençliktedir" buyurduktan sonra:

(347) Ebû Dâvud ve Nesei, İbn Abbas'dan.

(348) Taberânî ve Hâkim, İbn Ömer'den.

«قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذُكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ»

«Dediler ki onları konuşan bir genç duyduk adına İbrâhim derler.» (21 - Enbiyâ: 60) âyetiyle :

«إِنَّهُمْ فَتِيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاَهُمْ هُدًى»

«Onlar Rablerine imân eden gençlerdir ve biz onların hidâyetini arttırdık.» (18 - Kehf: 13) âyetini ve bir de :

«وَأَتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا»

«Biz ona hükmü sabî iken verdik.» (19 - Meryem: 12) âyât-i celîlelerini okumuş ve iddiâsına delil olarak göstermiştir.

Enes (R.A.) buyuruyor :

«قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ. فَقِيلَ لَهُ يَا أَبَا هَمَزَةَ فَقَدْ أَسَنَّ. فَقَالَ لَمْ يَشْنَهُ اللَّهُ بِالشَّيْبِ. فَقِيلَ: أَهْوَشَيْنُ؟ فَقَالَ كُلُّكُمْ يَكْرَهُهُ»

«Resûl-i Ekrem'in irtihalinde, saç ve sakalından ağaranlar yirmiye çıkmamıştı. Kendisine ya Ebâ Hamza halbuki Resûlullah yaşlı idi, dendiğinde: Fakat Allah onu aklık ile ayıplandırmadı dedi. Aklık kusur mudur? Demelerine de: Fakat onu hiç biriniz sevmezsiniz diye cevâb verdi.» (349)

Yahya bin Ekrem (350) 21 yaşında iken (Basra) kadılığına tâyin edilmiştir. Yaşının küçüklüğüyle onu tahkîr etmeğe kalkışan birisi kendisine kaç yaşında olduğunu sorunca : Peygamber Efendimizin (fe-

(349) Buharî ve Müslim, Enes'den.

(350) Temimi kabilesine mensûb büyük ilim sâhibi bir zâttır. 243 Hicride Rebze'de ölmüştür.

tiğ gün) Mekke Emîr ve kadılığına tâyin ettiği Attâb ibn Esed'in o zamanki yaşındayım, diye cevâb vermekle hasmını ilzâm etti. (Ayrıca Peygamberimizin Yemen'e vâli gönderdiği 20 yaşındaki Muaz b. Cebel'den de büyük olduğunu söylediği rivâyeti de vardır.)

Mâlik (Allah rahmet etsin) den (bu, Mâlik İbn Dinar değil, başka Mâlik'tir) rivâyet edildi: "Diğer bâzı semâvî kitâblarda okudum ki: "Sakal ile övünmeyin, çünkü keçide de sakal vardır." Ebû Amr ibn Âlâ (351): "Uzun boylu, küçük başlı ve büyük sakallı adam gördüğün zamân ahmaklığına hükmedebilirsin, isterse (şerefiyle ün alan) Ümeyye ibn Abdışşems olsun" demiştir. Eyyub-i Sahtiyânî (352) "Ben seksen yaşında ihtiyarın, genç bir çocuktan ders okuduğunu gördüm" diyor. (İhtiyara sen bu gençten okuyorsun? dediklerinde: Evet, hem de okuduğum müddetçe ben onun kölesiyim diye cevâb vermiştir.) Hazret-i Hüseyin'in oğlu Ali, senden önce bir ilim öğrenen küçük olsa da o ilimde senin imâmındır diye buyurmuştur. Ebû Amr ibn Âlâ'ya, yaşlı bir zâtın genç bir çocuktan öğrenmesi doğru olur mu? diye sorulunca: "Yaşlı adamın câhil kalmasını çirkin kabûl edersek elbette gençten okuması güzeldir" diye cevâb vermiştir. Yahya ibn Mâin, İmâm Şâfiî'nin katırının peşinden giden Ahmet bin Hanbel'e, "Süfyân (İbn Uyeyne) gibi yaşlı ve âlicenâb bir zâtın rivâyetini dinlemeyi bıraktın da öğrenmek için şu gencin katırının peşine mi takıldın?" demesi üzerine, Ahmet ibn Hanbel, eğer bilseydin, sen de katırın öbür tarafına takılırdın. Muhakkak olan şu ki, eğer Süfyân'ın rivâyetlerini bizzât kendi ağzından alamazsam bilvâsıta öğrenmem mümkündür, fakat şu gencin ilmini kaçırırsam onu hiç bir sûretle elde edemem, diye cevâb vermiştir.

4 — Yaşlı görünmemek için ağaran sakalı yolmak: Peygamber Efendimiz bunu da men ederek: "O, mü'minin nûrudur" diye buyurmuştur. Ağaran kılı koparmak, siyah ile boyamak hükmündedir. Aynı kerahat illeti bunda da mevcuttur. Aklık ilâhî bir nûrdur ondan kaçınmak, nûrdan kaçınmak demektir.

5 — Sakalın hepsini veyâ bir kısmını eğlence veyâ ahmaklık neticesi yolmak: Bu da mekrûhtur ve yaradılışı bozmaktır. İki çenenin birleştiği alt dudağın altındaki ve etrafındaki sakalı yolmak da bid'attir. (Halife) Ömer İbn Abdülaziz sakalını bu şekilde yolan bir kişinin şehâdetini reddetmiştir. Hz. Ömer İbn Hattâb (R.A.) da Medine kadısı Ebû Leylâ da sakalını bu şekilde yolanların şahâdetlerini reddetmişlerdir. Daha ilk biterken sakalsız parlak gençlere benzemek için

(351) Basra kurrâ'nın efendisidir.

(352) Basra'nın Sahtiyân mahallesinde oturur, fakihlerin efendisidir. 121 Hicrîde 63 yaşında ölmüştür.

sakalını yolmak ise büyük münkerâttandır. Zira sakal, erkeğin süsüdür. Allahu Teâlâ'nın yarattığı bazı melekler vardır ki aralarında yemin ederken: «Âdem oğlunun yüzünü sakal ile ziynetlendiren Allaha yemin olsun» diye söylerler. Sakal, hilkatın tamâmındandır. Dış görünüşte erkek, kadından sakal ile ayrılır. Hattâ Garibu't - Te'vil'de :

«يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ»

«Hilkatta dilediğini ziyâde eder.» (35 - Fâtır : 1) âyet-i celîlesindeki ziyâdeden murâd sakaldır, denilmiştir. Ahnef İbn Kays'ın adamları, yirmi bin dirheme de olsa (ve imkânı bulunsa) Ahnef'e sakal almayı candan arzû ederdik demişlerdir. Kadı Şureyh (353): On bin dirhem verirdim keşke sakalım olsaydı, demiştir. Sakal hiç bir zamân çirkin değildir. Çünkü sakallı, hürmet görür, tâzim edilir, âlim nazariyle kendisine bakılır, meclislerde saygı görür, herkes ona bakar, sözünü dinler, öne geçirilir, şerefi korunur, sakala hakaret edenin sakalına hakaret edilir. Denildi ki: Cennet ehli tamâmen sakalsızdır, yalnız Musa Aleyhisselâm'ın kardeşi Harun Aleyhisselâm'ın vekar için sakalı göbeğine kadar uzayacaktır.

6 — Kadınlara karşı süslü görünmek için sakalının etrafını kesip düzeltmek : Kâb (el - Ahbar) diyor ki: Âhir zamânda bir takım insânlar gelecek, sakallarını güvercin kuyruğu gibi çenesinde kesip düzenliyecek, ayakkabılarına orak gibi ökçeler (yumurta topuk) yapacaklar. Onların (âhiretten) nasibi yoktur.

7 — Çene kemiğinden daha yukardan bakmak sûretiyle sakalı çoğaltmak : Bu da olgun insanların kıyâfetine uymaz.

8 — (Temizlik maksadıyla değil de) insânlara karşı süslü görünmek için sakalını düzenlemek taramak ve sâire.

9 - 10 — İlerde açıklanacağı veçhile bedeninin bütün cüzlerinde olduğu gibi sakalının siyahlığına veyâ aklığına bakarak kendisini beğenmek.

İşte bunlar, süslenme ve temizlenmenin bâblarından burada anlatmak istediğimiz kısımlardır. Bu mevzuda (Hazret-i Ayşe, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre tariklerinden) rivâyet ettiğimiz hadislerden beden ile alâkalı 12 sünnet meydana çıkmıştır. Bunlardan beş tânesi başta-
dır :

- 1 — Baş saçını tarayıp temizlemek,
- 2 — Ağza su vermek,

(353) Hz. Ömer'in hilâfetinde Küfe'de vâli oldu; ayrıca Basra vâliliğinde de bulundu. 73 Hicride öldü.

- 3 — Buruna su vermek,
- 4 — Bıyıkları kesmek,
- 5 — Misvâk kullanmak.

Üç tânesi de el ve ayaklardadır:

- 1 — Tırnak kesmek,
- 2 — Parmakların ek yerlerini yıkamak,
- 3 — Parmak boğumlarını yıkamak.

Dört tânesi de bütün bedendedir. Onlar da :

- 1 — Koltuk temizlemek,
- 2 — Kasık temizlemek,
- 3 — Sünnet olmak,
- 4 — Su ile tahâret alıp temizlenmektir.

Bütün bunlar hakkında hadisler vârid olmuştur. Vaktâ ki bu kitabın (Kitâbu Esrâr-ı Tahâret) gâyesi, batin temizliği olmayıp dış (zâhir) temizliğini anlatmak olduysa biz de bu kadar ile yetineim. İyi bilmek lâzım ki temizlenmesi gerekli olan iç kir ve pisliği sayılamıyacak kadar çoktur. Azîz ve Celîl olan Allahu Teâlâ'nın yardımıyla ona dâir bahis gelecek; kalbin o kir ve paslardan temizlenmesi ve izâle yolları orada açıklanacaktır.

Allahu Teâlâ'nın lûtufları ve keremiyle Esrâr-ı Tahâret (Temizliğin Sırları) kitabı sona erdi. İnşâallah bunu «Esrâr-ı Salât» tâkib edecektir. Yalnız Allah'a hamdeder, Habîb-i Ekrem'ine ve bütün güzide kullarına salât ederim.

(İhyâ - Cilt: 1 - Kitâb: 3'ün sonu)